

ГОТИ И ГЕТИ В ИЗВЕСТИЯТА НА ИСТОРИЧЕСКИТЕ ИЗВОРИ

Също както излезлият преди три години първи сборник *Готи и гети* и този втори сборник е посветен на една малка, но много важна и съществена част от многохилядолетната история на нашия народ – най-пренебрегваната и най-малко проучената досега. А тя е дотолкова неизвестна, че не само огромното болшинство от нашата общественост, но и специалистите, считат, че такава история няма – също както не е имало никакъв български народ, че изобщо след включването на нашите земи в Римската империя в началото на Новата ера населението им е изчезнало безследно, и то заедно със своя език: измряло, отвлечено в робство или романизирано. И в VII век нашите земи се заселват отново с някакви „славяни“, дошли от блатата в Задкарпатието – така нареченото Полесие – както и с някакви „прабългари“, които дошли от Далечния Изток – от зоната на вечния лед в Памир и пустинята Гоби. А преди това вакуумът в обезлюдената ни родина бил запълнен от някакви готи-германци, които от своя страна били дошли от Скандинавия – за да изчезнат също безследно, като освободят място за новите заселници.

Че тези твърдения противоречат на резултатите от археологическите изследвания, беше показано в първата студия на настоящия сборник; втората и третата са посветени на материалите от писмените източници, които от своя страна показват най-нагледно и на разбираем от всекиго език, че в нашите земи никога не е бил образуван вакуум, за да съществува належащата нужда той да се запълни с някакви чужди пришълци. Или че местното население някога е било заместено с друго. Това не се е случвало нито в най-далечното минало, нито по-късно. След многобройни природни катастрофи и вражески нашествия населението винаги се е завръщало отново в родината си и за това свидетелствуват следите от неговата материална и духовна култура, неговият език и фолклор, но и многобройни писмени сведения на чужденци, посетили нашите земи през последните две и половина хилядолетия – малко

са народите в света, чиято история по цялото си продължение да е била тъй последователно и точно описвана, при това най-често от компетентни и безпристрастни очевидци. А че на нашата общественост тези описания и документи в по-голямата си част са непознати, вината не е в нея. Вместо автентичните сведения и документи, на нея умишлено се показват фалшификати – или оригиналите се представят в съзнателно манипулиран вид, придружени от коментари и обяснения, изопачаващи истината. Още в началото на 1950-те години Институтът за Българска история при БАН пристъпва към издаването на изворите за българската история, което да обхване голяма част от материалите на тази тема, възникнали през двете хилядолетия на Новата ера. Преди обаче да бъде даден за печат първият том от тази поредица, която в следващите десетилетия ще надмине 30 тома, идват официални представители на една чужда страна, за да дадат указания по какъв начин *може* и *трябва* да се публикуват тези извори – резултатът е известен, макар и на нашата общественост да не е известно какво не е публикувано. И сигурно още дълго няма да бъде известно. От своя страна също и Институтът за Тракология при БАН пристъпва още в средата на 1970-те години, малко след създаването си, към подготовката за издаване на изворите от предишната епоха, но въпреки наличието на голям брой висококвалифицирани специалисти ще бъде в състояние да пусне в печат само един том, в 1981 година – а вторият, излязъл 21 години по-късно, в 2002 година, нарушава реда на публикациите и трудно би могъл да бъде охарактеризиран като сполучливо продължение на поредицата.

Задачата на настоящата студия не е да даде и най-повърхностна представа за изворните сведения на древните автори за народа, населявал нашите земи в дълбоката древност. Тази задача, поставена пред Института по Тракология при БАН, беше изпълнена само в нейната начална фаза – по какъв начин тя трябва да бъде продължена показват двата тома, посветени на *малка част* от сведенията на антични автори за населението на нашите земи, съставени от наш, български, учен, но издадени от чуждо издателство в една чужда държава.¹ И именно те показват какво богатство от сведения, още неизползвани от нашата наука, се съдържат в тях.

Настоящата студия не е в състояние да запълни липсата на сведения, тъй необходими за специалистите и за неспециалистите – а и не преследва такава цел. Нейната цел е само да даде известна представа по какъв начин се манипулират изворните материали за нашата история от разни заинтересовани страни – и то само за сравнително кратък период от нея. А също да покаже съответните коментари към тях, които обикновено се предлагат на българската общественост. Тези материали се отнасят към нашата, българската, история. Отнасят се към миналото на нашия народ.

Днешният изследовател разполага с инструменти и средства за информация, за каквито миналите поколения можеха само да мечтаят. Тези информации днес се разпространяват и по огромната мрежа на интернет и независимо от напечатаните или ненапечатаните извори днешният изследовател е в състояние да провери голяма част от изворните данни на своя компютър и в своя кабинет. Той може да върши това без да губи ценно време по библиотеки, дори и когато няма достъп до някои от тях – което естествено не го освобождава от задължението да ползва и материали, скрити дълбоко в хранилищата и в архивите, ако преди това не е загубил стимулите за работата си и потънал в сивото ежедневие на безсмисленото повторение: „тилилей, тилилей...“

Световната историография счита единодушно за основен извор на информации за цялата така наречена Епоха на преселението на народите книгата на „готския“ историк Йордан – или Йорданес, както повечето автори произнасят името му според неговата гръцка и латинска транслитерация. Тъй като повечето от въпросите, свързани с възникването на тази книга, бяха вече подробно разглеждани в първия сборник², тук ще се спрем само на някои проблеми, свързани с нейното съдържание и с коментарите на чуждите историци, но ще разгледаме тези проблеми и в светлината на други изворни материали и на резултатите от изследванията на другите помощни науки.

За този извънредно важен също за нашата история извор има обширна литература, преведен е на най-важните европейски езици – но не и на български език. В рамките на поредицата *Латински*

извори за българската история (ЛИБИ) беше издаден още в първия том през 1958 година³ един твърде съкратен превод от този извор, в който не само липсват някои от най-важните за нас сведения, но и много от поместените са предадени в силно изопачен вид. А това би могъл да забележи всеки, който дори и най-бегло познава латински език, като проследи и сравни превода с оригинала в двуезичното му издание. Манипулациите започват още с превода на заглавието, което съдържат всички ръкописи – дори и впоследствие преправените и „редактирани“ – по един и същ, според българските му издатели „погрешен“ начин. И при това вмешателство в текста на автора не се касае за правописни и стилови грешки, а до най-съществената част от схващанията му по отношение на неговата народност, неговите източници и преди всичко по отношение на истината в предадените от него сведения. Тук не е място да коментираме тези манипулации. Те не са резултат нито на липса или на недостатъчна квалификация у преводачите, които се считат и до днес за едни от най-добрите, ако не и най-добрите наши специалисти. А от приложените към текста бележки и допълнителни информации може да се заключи, че преследват определена, при това дезинформираща цел – българският читател може да си представи добре кого ползват тези дезинформации, каквито ще срещнем в изобилие в нашата историография не само от последните пет десетилетия, но и от предшестващите ги. Схемата и при едните, и при другите е една и съща: на читателя се предлагат най-различни и противоречиви, но същевременно еднакво отдалечени от истината информации, докато той най-после вдигне ръце и потъне в пълна апатия. А тъкмо това е нужно на тъмните сили, дърпащи конците на марионетките-манипулатори. И на тях се осигуряват всякакви облаги и привилегии – за това, че лъжат нашия народ.

В тази кратка студия може да бъде обърнато внимание само на най-важните манипулации – но дори и те могат да помогнат на внимателния читател да разбере целта им, за да следи впоследствие по-внимателно информацията, които му се поднасят: било за неговия произход, било за неговия език, било за приноса на неговия народ в съкровищницата на световната култура.

Понеже проблемите, свързани с манипулацията на историческите извори и нагаждането им в полза на руската и германската национална доктрина са изложени най-точно от съветската изследователка Е. Ч. Скржинска в предговора и коментарите към нейния руски превод на Йордановата *Гетика*, ще ги представим така, както те са обобщени и сумирани в рецензията на това издание от съветския византолог А. И. Неусыхин.⁴

„Тъй като съчинението на Йордан е посветено главно на историята на готите, които авторът отъждествява с гетите, голям интерес представлява изясняването на въпроса за причините за това отъждествяване, както и доколко достоверни са свидетелствата на Йордан за произхода на готите, за тяхното придвижване от I до IV век на Новата ера. Обръщайки се преди всичко към трактовката на Е. Ч. Скржинска за целия този кръг от въпроси, ние констатираме, че в нейните коментари убедително е показан историческият път на готите от Скандинавия към бреговете на Висла, а след това към Северното Причерноморие. Разплитайки твърде сложните натрупвания на етнически названия у Йордан, Е. Ч. Скржинска показва, че отъждествяването на гетите с готите е свързано с политическата тенденция на този историк, с неговия стремеж да преувеличи древността на готите посредством включването им в историята на събитията от историята на тракийското (дакийското) племе гети. Тази операция била облекчена от самия характер на онзи материал от източниците, от които се е ползвал Йордан: още Касиодор е съчетал данните за готите, с които разполагал, с известията, намерени от него в съчиненията на римските и гръцките писатели за гетите, а гръцките писатели често наричали и гетите, и готите скити, отдето и произлязло срещаното се у Йордан смесване на готите с гетите, а отчасти и със скитите. При това Йордан се е опирал на недошлото до нас произведение на гръцкия писател от края на I и началото на II век сл.Хр. Дион Хризостом, озаглавено «Getica» (както и съчинението на Йордан). За събитията от началото на III век сл.Хр., когато готите се придвижили от бреговете на Висла в района на Северното Причерноморие, като важен източник послужили на Йордан данните на готския писател Аблавий, чието произведение е загубено и за когото споменава само Йордан. Възможно е, че към Аблавий отива на първо място и отъждествяването на готите с гетите от страна на Дион Хризостом. А това отъждествяване в духа на посочената традиция на античната исто-

риография, подсилено от отбелязаната по-горе политическа тенденция на Йордан – а може би и неговите най-близки източници Касиодор и Аблавий – е могла да произлиза от възприетия при писателите от I до IV век сл.Хр. обичай да наричат едно или друго племе според названието на заеманата от тях по това време територия; а тъй като готите в края на III в.сл.Хр. заемали бившата римска провинция Дакия, която по-рано обитавали гетите, оттук възникнало и пренасянето на названието «гети» върху готите. Опирайки се на свидетелството на писателя от началото на V век Орозий за това, че „неотдавна били считани за гети онези, които сега се считат за готи“, Йордан на смени употребява и едното и другото название.

Тези бележки на рецензента, обобщаващи изследванията на Е. Ч. Скржинска, могат да се сведат също на две точки, които заключават основните проблеми, свързани с готите и гетите, тяхната история и историография:

1. Преселението на готите от Скандинавия и заселването им в Северното Причерноморие.
2. Погрешното смесване на названията «гети» и «готи».

По първата точка:

Както беше показано в първия раздел на този сборник, въпросът за „преселението на готите-германци от Скандинавия е много-странен и е свързан на първо място с археологическите изследвания, отнасящи се към целия регион на „готско-германското присъствие“ в Балтийското крайбрежие, по така наречения „Готски път“ до Северното Причерноморие и нашата страна, завладяването на Рим и от там по Югозападна Европа до Испания и Северна Африка – последните станции по този път излизат от темата на нашето изследване. Тези археологически изследвания се отнасят както до артефактите от материалната култура, извлечени при разкопките, но също така и до следите от такова присъствие в топонимията и изобщо в ономастиката, в езика и писмеността на населението от района в миналото, но и в настоящето. И беше показано, че такива следи няма и по всичко изглежда никога не е имало. А археологическите изследвания са правени по всички правила на съвременната наука, включително генетиката.

Е. Ч. Скржинска отбелязва и рецензентът А. И. Неусыхин потвърждава, че единственият източник за това преселение е сведението на Йордан, а за неговия източник и двамата, както и всички останали историци без изключение, изказват само предположението, че Йордан е заел това свое сведение от Касиодор, който пък от своя страна го бил заел от Аблавий.⁵ До нас не са стигнали тези два източника на Йордан, но дали Касиодор е съчинил това „историческо известие“ или го е заел от Аблавий, днес е без значение. Фактът, който нито един германски или руски автор не отбелязва, е, че такова преселение на цял народ – независимо кога то се е състояло – не забелязва и не описва нито един единствен съвременник. Но и за това мнимо преселение Йордан дава в книгата си два различни и противоречащи по между си разказа. В първия разказ (§ 25) се казва: „От същия остров Скандза, като от ковачница или по-скоро утроба, раждаща народи, според преданието, някога излезли готите със своя крал Бериг. И едва слезли от корабите си и стъпили на земята, те още веднага назовали това място, което, както казват, и до сега се нарича Готискандза“. А във втория разказ (§ 94-95): „... отначало аз разказах, как готите излезли из недрата на Скандза със своя крал Бериг, като изтеглили на брега отсам океана, т.е. в Готискандза, три кораба. И от тези три кораба, както обикновено се случва, един закъснял, като по такъв начин дал името на цялото племе, понеже на техния език «ленив» се казва «geranta». Но разликата между двата разказа не е само в уточняването броя на корабите («три»!), а и във времето, т.е. епохата, когато това събитие е станало. Така според първия разказ това събитие трябва да е произлязло в най-древни доисторически времена, още преди Троянската война, като в последвалото едно и половина хилядолетие новозаселилите се „готи-германци“ взели най-дейно участие в историята на Югоизточна Европа, т.е. в нашата родина, а имената на участниците в тази отчасти митическа и отчасти действителна история, ние знаем от древната история и митологията на народите, населявали тези земи, включително нашите прадеди, между които никога не е имало каквито и да било германци.

Политическият характер не само на това твърдение в *Историята* на Касиодор, която Йордан следва като образец за своя труд, но и на цялото съчинение на изтъкнатия политически деец в двора

на Теодорих, беше обстойно разгледан още в първия сборник⁶ и тук няма да се спираме отново на тази тема. Странното обаче е, че съвременните историци, включително Скржинска, потвърждаващи политическите тенденции на Касиодор, приемат като съмнително и недостоверно само първото съобщение за преселението на „скандинавците-готи“, заедно с последвалата „готска история“, докато второто, при което вече митичният (или реален?) „готски вожд“ Бериг се измества с едно и половина хилядолетие по-късно и пренася в историческата епоха, приемат за действително. Но тези историци не забелязват – или се правят че не забелязват – една многозначима дума, която Йордан употребява при описанието на това мнимо преселение: „според преданието (*quondam memorandum*)“. И с тази дума той, Йордан, явно се дистанцира при това свое съобщение, което за разлика от останалите негови известия в книгата му – включително вмъкнатата там древна история на неговия, *гетския*, народ – не е придружено с коректно посочване на ползваните от него източници. А между тях бива изтъкнат особено Дион Хризостом, „най-бележитият съставител на анали“ (*celeberrissimus scriptor analium*), авторът на историята именно на *гетите*, а не на никому неизвестните в Гърция през първия век сл.Хр. германци. И Йордан посочва на пет места в книгата си името на този Дион (§§ 14, 40, 58, 65 и 150), а не на неговия едноименник, римския историк Касий Дион, както погрешно отбелязва не само Скржинска⁷, но и много други съвременни автори – на неговата ключова роля при написването на Йордановата Гетика ще се спрем подробно по-долу. Само този случай би бил достатъчен, за да се види тенденцията, прокаравана последователно от историците при тълкуванията им на Йордановата *Гетика*. И това ги прави твърде уязвими от критичния анализ, особено когато към него могат да се приложат изследванията и на други източници – на първо място археологията с всички помощни науки, които през последните десетилетия унищожават напълно базата на всички твърдения за преселение от Скандинавия. Към тях се прибавят също и изследванията на скандинавските историци,⁸ според които няма никакви данни за изселване на цял народ от тяхната родина, защото всички посочени от Йордан народи (§ 19), за които той дава имена, различ-

ни от тези в цитирания негов източник Птолемей, продължават да живеят там и през следващите векове. Но тези историци и техните източници не знаят нищо нито за остроготи, нито за готи, каквито според Йордан в миналото също населявали тяхната родина и считат туй сведение за съчинено от Йордан, или по-вероятно от неговия неспоменат на това място източник, който би могъл да бъде единствено Касиодор.⁹

Според втория разказ, това преселение било станало вече в по-близка до нас историческа епоха. Въз основа само на двете цитирани по-горе изречения на Йордан, сегашните германски (и руски?!) историци изчисляват с точност до няколко десетилетия годината не само на акостирането на „готските“ кораби (включително закъснелия, дал името на гепидите), а и годината, когато същите готи напускат Балтийското крайбрежие и се заселват по Северното Причерноморие, като заемат цялата територия между Черно море, Дунав, Карпатите и южноруските степи – над сто хиляди квадратни километра! Системното проучване на историческите извори, извършено през втората половина на миналия век, ще покаже, че такива преселници от Скандинавия в Северното Балтийско крайбрежие и около Черно море са непознати не само на съвременните историци. Такова преселване на цял народ (съставен от потомците на екипажа на 2 + 1 кораба за две и половина столетия, дори и те да са се размножавали като зайци или скакалци) не е забелязал нито един съвременник; то не е оставило следи нито в местната топонимия и ономастика, нито в езика и фолклора на местното население, което би трябвало да помни подобни съседи – били това мирни пришълци или завоеватели. От тях не са останали никакви надписи – но и никакви гробове, които би трябвало ясно да се различават от гробовете на местните жители.

Задълбочените изследвания на археолозите показват също от своя страна, че и от материалната култура на тези «готи» не са останали никакви следи. Никакви следи от такова многомилionoнно чуждо „германско“ население няма да се открият както сред археологическите артефакти, получени по време на разкопките по Южното Балтийско крайбрежие и Югоизточна Европа, но и по продължение на «Готския път». За идентифицирането на тези

артефакти археолозите днес вече са много по-предпазливи, отколкото до преди две десетилетия. Ако с първите находки в един некропол край долното течение на Висла в края на XIX век у германските археолози и да се пробужда надеждата, че най-после те ще могат да докажат преселването на „скандинавските готи“, разкопките през трите последни десетилетия на миналия век разпръсват напълно тази надежда и техните изследователи са принудени да признаят, че археологически данни за такова преселение няма и сигурно никога няма да могат да се намерят.¹⁰ А проведените от тях най-интензивни археологически изследвания ще доведат до резултати, които вместо да отговорят на въпросите, свързани с „преселението на готите“, поставят нови въпроси. И на тях никой германски и полски изследовател не може, а и не иска да отговори. Защото разкопките ще им покажат много следи от някакво чуждо население от неизвестен произход, живяло в първите четири века на Новата ера по територията на днешна Полша, и то не само в долното течение на Висла, където историците предполагат заселването на „скандинавските готи“, но пръснати по цялата страна, а некрополите на това население са в непосредствена близост до некрополите на местното население и се датират едновременно с тях.¹¹ При тези явно *малобройни* заселници обаче не се касае за компактна маса от врагове-завоеватели, а за малки групи от мирни пришълци, посрещнати очевидно също радушно от страна на коренното местно население, което ги интегрира в своите среди, и не им пречи да живеят според своите обичаи и да изпълняват своите религиозни обреди. А тези обреди – както се съди от разкопаните некрополи на това чуждо население – са твърде различни не само от славянските, но и от германските. Местните жители са били явно силно впечатлени както от напредничавата занаятчийска и аграрна техника на новодошлите, така и от керамиката им, която с високите си художествени достойнства е вдъхвала сигурно голям респект сред тях – също както и сред съвременните археолози, които първи се сблъскват още преди сто години с тези художествени произведения, като смятат, че са дело на техните германски прадеди. По същата причина след Втората световна война съветските победители ще унищожат

съзнателно и с указ на върховната съветска власт всички запазени до наше време 2192 прекрасни произведения на керамиката на пришълците, които те намират в германските музеи по цялата завладяна територия. А едва през последните години ще може да се установи, че тези художествени произведения не са дело нито на някакви пришълци от Скандинавия, нито на автохтонното местно население, а следват и развиват по-нататък хилядолетната занаятчийска и художествена традиция на нашите земи, която през първите векове на Новата ера се пренася и отвъд Дунав – до Карпатите и Украйна. За да се завърне със своите пазители и продължители през V и VII век отново в родината си – а след IV век това население напуска и Северна Европа, като малка част от него остава там, интегрирана и асимилирана от местното население.

Липсата на каквито и да било следи от някакви „скандинавски готи“, както и от тяхно преселение по Балтийското крайбрежие и в Северното Причерноморие, ще ни помогне да разберем разказа на Йордан за миналото на *неговия* народ, но и за неговата етническа, респективно национална идентичност – а тук навлизаме и във втората точка от проблематиката, свързана с неговата книга. По този въпрос той се изказва ясно на няколко места в книгата си – а това са и най-оспорваните негови изказвания, за които германските историци, включително Скржинска, пишат дълги коментари с цел да докажат, че Йордан или сам не знае своя произход, или погрешно смесва различни понятия, чийто смисъл не познава.

А ето какво пише Йордан (*Getica* § 313-316):

„С това завършвам разказа си за произхода на гетите, за благородните амали, за делата на благородните мъже. Сам достоен за възхвала, този род отстъпи пред достойния за прослава господар, покори се на най-могъщия вожд. Тяхната прослава няма да замлъкне нито през вековете, нито при следващите поколения и ще пребъдат вечно имената на императора Юстиниан, победител и триумфатор, и на консула Велизарий – под името Вандалски-Африкански и Гетски. Знай, читателю, че следвайки писанията на по-старите, аз събрах от обширните им ливади само малко цветенца и по силата на моите способности сплетох венец за любознателния. И нека никой не си помисли, че аз, като произлизащ от гореспомнатото племе, съм прибавил нещо в негова полза, противно на онова, което съм прочел или научил. Ако и да не съм обхванал всичко, което се пише и разказва за тези хора, представих го не толкова за тяхна прослава, а за прослава на онзи, който победи.“¹²

Независимо от това какво германските историци разбират – или считат че разбират – под *готи* и *гети*, Йордан заявява на всеуслышание в заключителните думи на своята книга, че е *гет* и че е написал историята на своя, *гетския*, народ. Независимо от това дали е имало или нямало „скандинавско преселение“ и ако е имало, кога е станало, той пише историята на *своя гетски народ*. А не на германския народ. И в тази *своя* история без всякакви предубеждения и без сянка от съмнение, че твърди неверни неща и разказва чужда история, той вмъква множество епизоди от далечното минало на *своя* народ, заети от съчиненията на разни изтъкнати автори,¹³ които той счита или за свои сънародници, или най-малкото, че са писали историята на неговия, *гетския*, народ. И това той заявява ясно и недвусмислено на много места в книгата си¹⁴ – както и предава твърдението на един от тези автори, че „**готите са гети**“¹⁵. В същия смисъл – а не от незнание или дори глупост, каквито му атестират някои историци, включително български, и „поправят“ грешките му – той озаглавява книгата си „**За произхода и делата на гетите**“ (**De origine actibusque Getarum**). На **гетите (Getarum)**, а не на **готите (Gotorum)**! Може ли това да се каже по-ясно? Колкото предположения и тълкувания да дават историците на тези думи, те не могат нито да отрекат, нито даже да обезсилят фактите: Йордан не пише история на германския народ, независимо как тези историци ще назовават този народ. А той, Йордан, при това на много места в книгата си заявява също ясно и категорично, че неговият народ няма нищо общо с германския народ. Той описва и земите на германите, „**граничещи със Скития**“ – а Скития е страната, която населява неговият, *гетският*, народ. И казва дословно (Getica 31): „**Скития граничи на запад със земите на германите и р. Висла, която извира от Сарматските планини и разделя Скития от Германия, преди да се влее срещу о-в Скандза в Северния океан**“. На тази основа трябва да разберем и сведението му, че „**кралят на остроготите Ерманрих подчинил под своята власт всички народи в Скития и Германия (omnibusque Scythiae et Germaniae nationibus – Getica 120)**“ и че „**кралят на хуните Атила завладял Скития и Германия (Scythica et Germanica regna possedit – Getica 257)**“, а също и предишното му сведение, че „**земята на германите и на франките била опустошена от вождата на остроготите Бурвиста (Germanorum terras, quas nunc Franci optinent – Getica 257)**“. Йордан и тук, както навсякъде, позова-

вайки се на Павел Ороз(ий) (*Getica* 58 сл.) идентифицира *готите* с *гетите*, като противопоставя на тях *германите*, а казва и че *франките* са различни от *германите*. Племената, наричани от Йордан *Germani* той споменава във връзка с другите народи, произлезли от Скандза („*Germanis corpore et animo grandiores, pugnabant beluina saevitia*“ – *Getica* 24). Като втора родина на *готите* – които той никъде не свързва с германците – посочва изрично земите Скития, Мизия, Тракия и Дакия (*Scythiae solo iuxta paludem Meotidem, secundo in Mysiam Thraciamque et Daciam* – *Getica* 38), както правят Касий Дио (*Cassius Dio*) и Дексип (*Dexippos*), които обозначават *херулите* и *ютунгите* като *скити*¹⁶. А че готите, считани от германските учени за германски народ, нямат нищо общо с населението на Югоизточна Европа показва също и споменаването на „готския“ крал Телеф, син на Херкулес и зет на троянския цар Приам, който е известен като митически цар на Мизия (*Getica* 58).¹⁷

Може ли след всичко това да се твърди, че Йордан е написал историята на германския народ?

Тук се налага да коментираме още едно място от текста на Йордан, което – въпреки неговата пределна яснота – дава повод за многобройни коментари, и то не само от германските учени, които пишат дълги обяснения, за да изяснят необяснимите за самите тях обстоятелства, свързани с преселението и заселването на откъд-дунавските „готи-германи“ в Римската империя. И макар текстът на Йордан да е еднозначен и да предава очевидно действителното положение на нещата, този текст често се превежда по свършено различен начин, като му се придава и различен смисъл.

Ето как той предава в своята история обстоятелствата, свързани със заселването на тези готи след победата им над римската войска през август 378 година (*Getica* § 138): *Quo tempore Vesegothae Thracias Daciaque ripense post tanti gloria tropaei tamquam solum genitalem potiti coeperunt incolere*. Или преведено на български език: **От тогава, след тяхната славна победа, везеготите населявали Тракия и Крайбрежна Дакия като тяхна родна земя.** В българския превод на В. Бешевлиев и Г. Цанкова-Петкова този текст се предава по следния начин: **По това време, след тая славна победа вестготите, като завладели тракийските земи и Крайбрежна Дакия, започнали да се настаняват в тях като в родна земя.**¹⁸

Смятам за излишно да напомням още веднаж изопачаването на названието на *везеготите* (или *визиготите* според гръцката му транслация) в българския превод като вестготи. В случая е важно също изопачаването текста на Йордан, в който не се казва нищо за насилствено завладяване на територията отсам Дунав, след което **оттогава** така наречените готи населяват тази територия като **своя родна земя**. И нямат никакво намерение да завладяват Рим!

Тъкмо това настаняване на „войнствените чужденци“ в „римската“ земя най-много шокира чуждите автори – но не и римските историци, които явно са по-добре запознати с отношението на тези „чужденци“ към „римската“ земя. И съвременните историци продължават да се възмушават от неблагоприятното на римските императори да „допуснат това чуждо население в тяхната земя“. А тези автори не забелязват още една важна подробност: „чужденците“ се настаняват съвсем безцеремонно по цялата територия на Тракия, Мизия и Крайбрежна Дакия като на своя земя, без да зачитат римския закон, според който земята е имперска собственост.

Това, че нито един единствен античен и средновековен автор не споменава за никакво преселение на народи от Скандинавия съвсем не означава, че тези автори случайно не са забелязали съществуването на такъв народ в съседство с Римската империя или пък, че не са се интересували за своите съседи. Напротив: още бащата на историята Херодот не само се интересува от народите, съседни на своя народ, но ги посещава и пише подробно за тях – за техния произход, етнически състав, езиците на които говорят, за тяхната религия и обичаите им, за участието им във войните, които водят, и то още от Троянската война.¹⁹ Но и трудовете на всички останали гръцки и римски историци след него са посветени в по-голямата си част на описания на военните действия с тези народи – през цялото следващо хилядолетие. И не само че не забелязват сред своите противници или съюзници никакви „скандинавски готи-германци“, но имат и съвсем ясна представа за своите врагове или приятели. И макар че до нас не са стигнали много от историческите книги на античните автори – и по-специално онези, които разглеждат подробно историята на тези народи – това, което ние притежаваме като

исторически извори от античността, заема днес цели стени с рафтове в библиотеките. Тези книги се преписват многократно през античността и средновековието, издават се в многобройни издания едва ли не от самото начало на книгоиздаването, а тяхното съдържание в оригинал или в превод на всички културни езици днес се дигитализира, за да стане достъпно на всички кръгове на съвременното общество посредством мрежата на интернет. Само напечатан регистър за сведенията в историческите извори за древното население на нашата родина и неговите отношения със съседите му би заел повече страници, отколкото тази книга. Но тук възниква един друг проблем: по какъв начин тези сведения се представят на българската общественост – макар и при този проблем да се ограничим само с тесните рамки, определени от заглавието на тази книга. Срещу многократно тиражираното твърдение за „готите-германци“, за „техния епископ Вулфила-Вълченцето“ и за „неговия превод на Библията“, което ще срещнем в цялата наша научна и популярна литература чак до вестникарските статии в ежедневната преса, сведенията за произхода на нашия народ, които дават всички антични и средновековни автори, ще намерим в силно манипулиран и променен вид, изопачаващ до неузнаваемост тяхното съдържание. И това се отнася не само за най-старото писмено известие в исторически извор, каквото е сведението на Херодот, а едва ли не до всеки исторически труд, засягащ този въпрос, включително в трудове на антични и средновековни автори, посветени специално и изрично на тази тема, каквито са например книгите на Прокоп Кесарийски и Изидор Севилски. Първият, чийто централен и основен труд е посветен на войните на Юстиниан с готите, пише точно и ясно за същността и произхода на готите в пет изречения. От тези пет изречения в *Гръцки извори за българската история* (ГИБИ) първото е предадено в изменен вид, а третото, четвъртото и петото липсват и са заменени с три чертички. Тези пет изречения гласят в превод на български език: „В старо време имало много готски народи, както и в наши дни, но най-големите и важните от тях били готите, вандалите, визиготите и гепидите. По-рано обаче те били наричани савромати и меланхлени; имало и някои, които наричали тези народи гети. Както беше вече казано, тези народи се различават само по техните имена, а по всичко останало си приличат. Всички те имат бели тела и

светли коси и са високи и красиви на вид, спазват едни и същи закони, и изповядват една и съща религия. Всички те принадлежат към арианската вяра и говорят на един език, наречен готски; струва ми се, че всички те са произлезли от един народ, а по-късно били наричани различно според техните предводители.²⁰ Прокоп познава добре народа на чиято война с Римската империя той посветил своя най-значителен труд. В тази война той е непосредствен свидетел, той знае от собствените си наблюдения, че различните племена на този народ се различават само по названията на своите племенни водачи и говорят един и същ общ език – а това е езикът, говорен от хилядолетия по целия Понтийски район. Прокоп познава и неговото минало, знае как този народ бил наричан в миналото – също както това знаят всички по-стари и по-нови автори. Между тези автори са не само гръцките историци Херодот, Тукидит и Ксенофон, но и римските историци Касий Дио, Клавдиан и Амиан Марцелин. И нито един от тези историци не знае и не е чувал нищо за германци-готи около Черно море, а всеки знае кои народи са живели по тези места и какви войни е водила Римската империя с тях – Амиан ги нарича, също както много негови съвременници, *сармати* и посвещава голяма част от своята 30-томна история на войните, които води Римската империя срещу тези свои северни съседи, при това рядко с успех. Той знае, че тези съседи не само носят името на древното население на целия понтийски район и земите на север от него; те са негови потомци, а не новозаселили се пришълци от Скандинавия. И с пророческо прозрение в тях той вижда народа, който ще наследи империята.

Прокоп познава обаче не по-лошо и германите. В книгата си за войната с вандалите той отделя не по-малко място, за да изясни и кои са германите, като ги противопоставя точно и определено на готите, като също тъй точно определя тяхното местонахождение и племенен състав – а дори и степента на тяхното обществено, културно и политическо развитие. И поради именно тази негова точност, германските автори пропускат да забележат това тъй важно известие и не го споменават в своите трудове.

В тази книга Прокоп пише: „(11) ...После той [Витигис] събрал отвсякъде всички готи, разпределил ги по реда им, като раздал на всеки от тях по списък оръжие и коне. Не могъл да призове само онези готи, които пазели Галия от франките.

Тези франки били наричани в миналото германи. Къде те живели отначало, по какъв начин преминали в Галия и как станали врагове на готите, ще разкажа сега. (12) За идващия от океана [Атлантическия океан] ... страната лежаша отляво ... се нарича Европа, а лежашката срещу нея се нарича Либия. ... Първата страна, обърната към океана и запад носи името Испания, чак до Алпите, намиращи се до Пиринейския хребет. ... Страната, простираща се от тук чак до пределите на лигурийците, се нарича Галия. Тук другите Алпи разделят галите от лигурийците. ... Тук има големи блата, където в древността живели германите – варварско племе от самото начало, не заслужаващо по-голямо внимание, което сега се нарича франки. До тях живеели арборихите, които от старо време заедно с жителите на останалата Галия и Испания били поданици на Рим. Зад тях на изток живеели тюрингите – там, където първият римски император Август им дал място за заселване. Малко встрани от тях на юг живеели бугундците, а на север от тюрингите – свевите и аламаните, могъщи племена. Всички те от древността заемали тези места и били независими.²¹ Нататък в текста на Прокоп ще научим, че докато готската коалиция, в която участват и гепидите, подготвя решителното нападение срещу Рим, германите навлизат в земите на гепидите и ги оплячкосват. Това място от разказа на Прокоп германските учени не забелязват – или се правят, че не забелязват – защото считат гепидите до сега за германски народ, и то въпреки изричните обяснения на Прокоп, за когото **готите не са германи**, имат различен произход и говорят на различен език.²² А макар и да населяват съседни земи, отношенията помежду им съвсем не са дружествени и постоянно воюват едни срещу други.

Ако погледнем какво е писал за произхода на готите един друг по-млад съвременник на Прокоп, Изидор Севилски, посветил на неговата история също един от главните си трудове, *Historia Gothorum, Wandalorum, Sueborum*, ще научим, че този народ съвсем не е дошъл преди три века от Скандинавия, а е древен народ, чийто произход някои историци извеждат от внука на Ной, Яфет, а името и миналото му е свързано с народа на скитите²³ – също и това сведение българският читател няма да може да открие сред грижливо пресетите откъси от книгата на Изидор Севилски, включени в първия том на ЛИБИ. Изидор, който е епископ на готите в Испания, конвертирала междуременно от арианско в католическо вероизповедание, познава обаче своята епархия по-добре от сегаш-

ните историци – знае нейния произход, нейното минало и нейния език. А не знае нищо за скандинавски готи-германци, макар и да е живял след Йордан и би трябвало да познава или поне да е чувал за неговата история и за теорията за скандинавския произход на готите. В своята *Historia Gothorum* той не споменава нито дума за тази теория, а в началото и в края на труда си подчертава, че народът, чиято история той описва, води началото си от съвсем друг край на света и произходът му го свързва с Библейската епоха, от когато е добре известен на историците и още от древността е играл важна роля в историята на човечеството, отбелязана още в пророчествата на Йезекил.²⁴

Връзката на гетите със споменатия още в Библията народ, произлязъл от преките потомци на Ной, отбелязва още дълго преди Изидор също един от най-големите християнски учени, св. Йероним (~347-419/420), който придружава своя латински превод на Библията с изчерпателно изследване на библейския текст²⁵, при което извежда произхода на гетите-скити още с родословието на Ной и неговите преки наследници: „...синове Яфетови: Гомер и Магор, и Мадай, и Яван, и Тувал, и Мосох, и Тирас. [...] ...[наследници на] Гомер са галатяните, на Магор са скитите...“ (...*Filii Japhet, Gomer, et Magog, et Madai, et Javan, et Thubal, et Mosoch, et Thiras. [...] Gomer, Galatae ; Magog, Scythae...*).²⁶

Другият виден християнски учен и църковен учител св. Августин (354-430) свързва също това сведение в Библията с произхода на гетите и масагетите, но и с *Откровението на св. Йоан Богослов*, според което този народ ще играе важна роля и в Деня на гнева.²⁷ То се възпроизвежда многократно още по време на нападенията на готите срещу Рим, преди да стигне до Изидор Сицилийски, който го приема за единственото меродавно и не обръща внимание на известието за скандинавския произход на „готите-германци“, както постъпват и останалите средновековни църковни историци след него.

В разказа си за героичното минало на гетите Изидор дава и още един цитат, който до негово време е придобил славата на крилати слова, споменавани винаги, когато се говори за бойната слава на непобедимите гети, но чийто автор и произход е бил вече отдавна забравен – също и от друг църковен историк, Павел Ороз(ий), съв-

ременник на Йероним и Августин.²⁸ Този цитат, чийто действителен автор е споменатият от Йордан на много места Дион Хризостом, гласи: „...Гетите, наричани сега готи, за които Александър заявил, че трябва да се избягват, от които Пир се ужасявал и от които Цезар също странел...“²⁹ А именно Йордан знае кой е този автор – при това знае много добре, понеже по всяка вероятност е познавал неговата по-късно унищожена книга. И за този автор повечето сегашни коментатори не пишат нищо, или когато споменават неговото име във връзка с цитатите у Йордан, не пропускат да отбележат, че Йордан *погрешно* използва тази книга, като *не забелязва*, че тя не се отнася за „скандинавските готи“. Също както *погрешно* озаглавява книгата си ***За произхода и делата на гетите***, макар и да искал да напише история на германския народ. И дори *погрешно* пише в края на книгата си, че е *гет* и е написал книга за историята на *своя народ*...

При това на повечето от германските историци и преди всичко на Момзен, най-големия капацитет в Германия не само относно Йордан, но и по всички въпроси на римската история, за която написва най-значителния досега труд на тази тема, са добре известни онези обстоятелства, които Дион Хризостом сумира в едно изречение. Той знае по-добре от всички други историци подробностите, свързани както с войната на Александър срещу тракийските народи по нашите земи, когато те се изтеглят отвъд Дунав, за да принудят Александър да влезе в неизгодна за него битка. Знае за станалите пословични „пирови победи“ срещу непобедимите негови врагове също по територията на нашата земя. Както знае и за оценката, която ще даде Цезар след победата си в решителната битка за неговата власт, когато казва своите крилати слова, че „Помпей не знае да побеждава“, защото загубва битката въпреки предимствата, които имал, включително най-добрата войска, съставена от най-боеспособните „тракийски конници“³⁰. И въпреки това пишат за история на германския народ, който по време на тези събития преживява от лов и риболов по горите и блатата на Западна Европа и за който останалият цивилизован свят нищо не знае.

От малкото стигнали до нас цитати от унищожената *История на гетите*, *Гетика*, на Дион Хризостом³¹ можем да заключим, че той познавал добре предмета на своите изследвания. Събирал е твърде

внимателно съобщенията на старите историци, но и сам е проучвал непубликувани материали от преданията на този народ, от неговата космогония, легенди и митове, като се е ползвал с доверието на старото местно население по време на своето продължително изгнание в земите му. От тези материали до нас не е стигнало почти нищо, освен споменатия малко по-горе цитат и още един цитат, според който „**Богът на войната Марс се е появил именно при гетите, и това е засвидетелствано от Вергилий**“³². И някои отделни бележки в останалите негови трудове, така наречените дискурси или речи, т.е. беседи на определени теми, съдържащи безценни за нас сведения за това население, за неговия живот, неговата религия и неговите обичаи, които все още чакат – и сигурно има още много да чакат – докато някой ден се събуди интересът и на нашата общественост към него.

При всички посочени случаи се вижда, че събитията, в които се среща названието гети, са станали много векове и дори хилядолетия преди германците да се появят на историческата сцена. И че народът *германи*, споменаван от античните автори, няма никакво отношение към етнонима *готи*, независимо в какъв контекст и кога се отбелязва в историческите извори. В много случаи обаче се вижда, че етнонимът *гети* е заменян впоследствие съзнателно и умишлено с етнонима *готи* – а това ще забележим още на редактираните през следващите векове ръкописи на Йордан и заместването на етнонимите там е извършено съвсем дилетантски и непоследователно. Така още при първото споменаване в текста на Йордановата *Гетика*, че **готите са гети** (§ 58) се казва „**както показахме по-горе**“³³ – читателят напразно ще търси къде „по-горе“ това е било споменато, защото съвсем очевидно то е заличено още при първото редактиране на текста.³⁴ А ако разгледаме по-внимателно цялата книга на Йордан, не може да не забележим колко нелогично и безразборно се редуват в нея двете понятия и това е трудно обяснимо с непознаването на тяхното значение, което критиците му отдават на неговото невежество, а не на неумелите манипулации на редакторите.

Но манипулация със заместване названието *гети* с *готи* можем да видим и в английското издание на историята на Клавдий Клавдиан от 1922 година, където в заглавието думата *Gets* е заместена с думата *Goths*³⁵. Това „изправяне“ на текста ще забележим още и на

други места при издаването на историческите извори за българската история и те не засягат само подмяната на етнонима *гети* с *готи*, или заличаването на най-важните за нашата история подробности в текста на античните исторически писмени извори, за които беше вече споменато по-горе във връзка с текста на Прокоп за произхода, имената и езика на населението на нашите земи. Те засягат и цял комплекс от въпроси, свързани с морално-нравствения облик на туй население, създавайки напълно превратни представи за него, като в изследванията авторите поставят ударението върху войнствените качества и храбростта му, пренебрегвайки неговите чисто човешки качества, отличаващи го едва ли не от всички останали народи, както и любовта му към красотата, заложена у него още в първите прояви на неговото художествено творчество преди хилядолетия.

В началото на Новата ера в земите на гетите-сармати край брега на Черно море прекарва последните девет години от живота си в изгнание бележитият римски поет Овид, който оставя и някои от най-важните и най-ценните свидетелства за нашия народ – за неговия живот и обичаи, за неговия език и писменост, но преди всичко за неговия духовен облик и неговата човечност.³⁶ А тъкмо този вид свидетелства и исторически извори ще бъдат подложени на най-много манипулации от неговите врагове не само през следващите векове, но и до ден днешен. И когато те не могат да бъдат унищожени, просто се скриват или значението им се подценява до такава степен, че нашата общественост да не знае за тях и че те се отнасят именно за нашите предци – и то когато не само нашите северни съседи, румънците, но и западните ни съседи, сърбите, предявяват претенции, че се отнасят за тяхната история.³⁷

По време на своето деветгодишно заточение при град Томи Овид не общува с никакви представители на римската администрация – каквито там очевидно няма – а само с местното варварско население от **скити**, **гети** и **сармати**, с което го свързва сърдечна дружба („*Nomen amicitiae barbara corda movet...*“).³⁸ В непрекъснатия си допир с голямото множество на сармати и гети („*Sarmaticae maior Geticaeque frequentia gentis*“)³⁹ – между които той не прави разлика – научил е да говори гетски и сарматски език („*jamdidici Getice Sarmaticeque loqui*“)⁴⁰ и се чувства сам гетски поет („*Carmina quae faciam paene*

poeta Getas“),⁴¹ като учи на мерна реч своите гетски приятели („coepique poetae inter inhumanos nomen habere Getas“)⁴². По-нататък в същата стихосбирка Овидий се оплаква, че като слуша наоколо само скитски и гетски език, започва да забравя латински и в ръкописите си вмъква **понтийски** думи („Threicio Scythicoque fere circumsonor ore et videor Geticis scribere posse modis. Crede mihi, timeo ne sint inmixta Latinis inque meis scriptis Pontica verba legas“).⁴³ И ако неговият дух витае във висините [...] сянката му на римлянин се лута между сенките на сарматите („Nam si morte carens vacua volut altus in aura Spiritus [...] inter Sarmaticas Romana vagabitur umbras...“).⁴⁴

Тъй като сведенията, които Овидий дава за местното население, от **скити**, **сармати** и **гети** и за неговите езици, не отговарят на представите на сегашните германски историци и езиковеди, някои от тях го обвиняват не само в неточно предаване на според тях „действителното“ положение на нещата, но и че съчинил цялото си деветгодишно заточение и за това време не се е отдалечавал нито за миг от Рим, а сведенията си заел навярно от някой неук римски легионер, посетил същите места, както и от старата историческа литература.⁴⁵ А неговите сведения, наистина се отличават от това, което сегашните германски автори пишат за туй население и Овидий е имал неблагоразумието да не познава тези писания по простата причина, че е нямал възможност не само да ги прочете, но и да ги предвиди, понеже са писани две хилядолетия след смъртта му и то от хора, които нямат дори най-малка представа нито за географията на тази „тъй далечна от Европа област“, нито за нейното население. И никога не са имали такава представа.

Преди да минем към основния въпрос, свързан с втората точка от проблематиката на Йордановата *История* – съзнателната или несъзнателна и произволна замяна на етнонимите *готи* и *гети* в тази книга – ще повторим накратко становището на Скржинска за тази замяна. Така тя счита, че „замяната е могла да произлиза от възприетия при писателите от I до IV век сл.Хр. обичай да наричат едно или друго племе според названието на заеманата от тях по това време територия; а тъй като готите в края на III в.сл.Хр. заемали бившата римска провинция Дакия, която по-рано обитавали гетите, оттук възникнало и пренасянето на названието «гети» върху готите“. Или с други думи: нито римската общественост, нито

римските историци и географи са могли да забележат, че за няколко десетилетия съседната им страна си е сменила изцяло населението и на мястото на добре познатите им от много векове *гети* и *даки*, е дошъл нов народ, с различен външен вид, религия и обичаи, говорещ на различен език, като преди това изтребил или погълнал без остатък местното население. И това няма да забележат не само през последвалите десетилетия, а още цели пет века, когато ще продължават да наричат „новозаселените“ с името на предишния „изчезнал без остатък“ народ. А Прокоп, когато пише за произхода на народа, на чиято война с Рим посвещава най-голямата си книга, ще чете първо какво Херодот е писал за него преди повече от хиляда години, без да се доверява на непосредствените си впечатления. При това германските автори не забелязват или не искат да забележат, че тук става дума за съседни народи, живеещи от хилядолетия в близки съседски отношения, а не за промени сред населението например в Китай. В останалата неисторическа съвременна литература, която историците не четат и не познават, се описва надълго и нашироко животът на туй население, говори се за неговите обичаи, за неговата религия, за езика му и дори за неговата писменост.⁴⁶ Но и представители на това население постоянно посещават империята, търгуват с нейните граждани, взимат участие в местни празненства и в обществения живот, като даже стават и римски императори – при това не тъй рядко! Така че когато римските граждани – също както и писателите историци, белетристи и драматурзи – употребяват названията *гет*, *дак* и *скит*, те имат достатъчно добра представа за тези хора. За разлика от сегашните германци, които често смесват названията *българи* и *румънци*, *Букурещ* и *София*. Но дори и те никога няма да нарекат един бошняк или албанец „австроунгарец“ и „арнаутин“ или пък „османски турчин“.

Противно на твърдението на историците, че при размяната на названията *гети* и *готи* се касае за погрешна употреба на първото на мястото на второто, редица примери от историческите извори ще ни покажат не само, че тъкмо обратното отговаря на действителността, но ще обяснят и причините за тази замяна.

Затова нека погледнем какво се съобщава за готите в останалите писмени исторически извори, извън *Историята* на Йордан.

Сведенията, които съвременните германски историци дават за първата поява на етнонима готи в писмените исторически извори, са не само непълни и неверни, но се и интерпретират погрешно, за да наложат убеждения, свързани с официалната политическа доктрина, според която германската държава е наследник на държавата на готите – независимо от това, какво се разбира под туй име. В този смисъл в най-новото издание на многотомния речник на германската древност, официално възприет като компендиум на германската история, за готите се казва следното: „Добре известният на класическите автори народ (Stamm) на готите се споменава често. Най-старите свидетелства са от I в. сл. Хр.: Βούτονας (Страбон), уточнено като Γούτονας и Goutones (Плиний), както и откъсът от егин по-стар друг на Питей (Pyteas), Guionibus, уточнено като Gutonibus. При Тацит срещаме и Gotonas, а при Птолемей – Γύθωνες“.⁴⁷ Независимо от твърде волното разчитане и транскрибиране на тези имена, извършено от германските филолози и историци, при по-внимателен разбор на сведенията у античните автори ще установим, че в посочените случаи с етнонима *готони*, последните имат съвършено различна представа за съответните народи, отколкото приписваната им от германските историци, а освен това тези народи населяват места, отдалечени на хиляди километри от местата, сред чието население античните автори споменават етнонима *готи* – и то по същия начин и със същия правопис, както ще го споменават и през следващите пет столетия. Защото първото споменаване на названието *готи* не се отнася за някакво малко и непознато племе, а се употребява като обобщаващо название на много народи, населявали Северното, Западното и Южното Причерноморие, но и земите далече на юг в Мала Азия. И общото име на тези народи им е известно от хилядолетия като *гети* или *хети* – а последното име възхожда към най-ранната „Библейска“ епоха; то се споменава в Библията, но и в историята на всички народи от Древния Изток и произлиза от потомците на Хет, първородния син на Сидон, правнук на Ной.⁴⁸ В този смисъл се предава и етнонимът *готи* при най-старото му упоменаване, известно от историческите извори. То е било записано на колоната на Помпей Велики, издигната в чест на победата му над народа на Митридат при Византион (дн. Цариград) в 63 год. пр. Хр. Съдържанието на този

надпис се предава от съвременника на Юстиниан Йоан Лидийски по следния начин: „На Фортуна за победата над готите.“ И Йоан Лидийски добавя: „По-късно това място стана механа. Готите са гети.“⁴⁹

Още това първо известно на историята споменаване на *готите* го свързва с названието *гети*. И споменаването на туй име още преди средата на I век пр.Хр. ни показва съвсем ясно за какви готи става дума в надписа – даже и без пояснителните думи на Йоан Лидийски. Защото дори да можем да приемем като вярно съобщението на Йордан за „преселението на скандинавските готи“, то не би могло по никакъв начин да се свърже с името на народа, населявал от най-дълбоката древност целия район на Евразия на юг, на запад и на север от Черно море. И паметният надпис на Помпей Велики се отнася за решителната битка, при която римската войска разбива войската на водената от Митридат Евпатор коалиция от народите около Понтоса (Черно море), обозначаващи в историческите извори от хилядолетия като *хети* или *гети*. Но и следващото съобщение на етнонима *готи* в писмен исторически извор не може да се свърже със „скандинавските готи“ по същите причини, защото се отнася до управлението на император Макрин (217-218) и е свързано със събитията довели до възкачването на император Максимин Тракиеця (235-238) на престола, а и неговото управление. То не може да се свърже със „скандинавските готи“ не само понеже събитията са произлезли дълго преди тяхното „заселване в Северното Причерноморие“, и дори преди „изчисленото с математическа точност преселение от Скандза“, но и защото при действащите лица се споменават изрично също и *гетите*, а и тяхната родина Тракия. А обяснение за смесването на имената *гети* и *готи* ще ни даде едва следващото съобщение в същия писмен извор. И това е ползващата се с изключителна популярност сред съвременниците *История на императорите* (*Historia Augusta*), сборник с написаните от шестима римски автори 30 биографии на римските императори от Адриан до Нумериан (117-284), считана от някои съвременни историци за едно от първите произведения на порнографската литература, но предаващо без цензура разпуснатия живот на римския Highlife от епохата на упадък.⁵⁰ След като прочетем двете биографии на императори, свързващи туй литературно произведение с проблематиката относно

историческите извори за готите и гетите, ще ни стане ясно защо бележитият немски историк и многозаслужил изследовател на Йордан, Теодор Момзен, има тъй отрицателно отношение към него, за да каже: „...когато ползвам тази колкото опасна, толкова и необходима книга, винаги изпадам в безпокойство и несигурност (in stetiger Verlegenheit und Unsicherheit)“.⁵¹ А безпокойството и несигурността идват у Момзен – също както при известията на Йордан относно „скандинавското преселение“ – от това, че само няколко изречения от тази „опасна, но необходима книга“ срутват цялата конструкция на германската историография за готите и техния принос за европейската цивилизация.

Първата от тези истории, ако и на пръв поглед да изглежда безвредна и забавна поредица от анекдоти из ежедневието и живота в далечната провинция на империята, при по-дълбоко вникване в нейното съдържание поражда у читателя много въпроси, които водят до отговори, съвършено отличаващи се от представите на днешните хора за различните слоеве на „робовладелческото общество“, наложени не само от „историческия материализъм“, но и от неговите германски предвестници. И ние научаваме подробности за живота на тези хора в навечерието на битката на някакви „готи-германци“, дошли Бог знай от къде, за да сломят мощта на империята. Научаваме и че в нейно съседство живее някакъв древен народ, запазил своята първична сила и морал, който ще успее да сломи прогнилата в основите си държава, ще ѝ влее своите животворни сили, от които ще възникне новото възродено общество, за да бъде то в състояние да даде тласък в общественото развитие на Новото време.

Съдържанието и на двата разказа няма да дадем в буквален превод, като се задоволим с по-важните им подробности. В първия се разказва за един от многобройните императори, наричани *военни*, избирани и налагани от войската, чието управление протича обикновено далеч от културните центрове на империята. В този разказ обаче са интересни някои подробности за него, неговия живот и живота на близките му, за които научаваме, че са *гети*, респективно *траки*, че живеят по периферията на империята, а и че между нея и техните земи не само не съществуват непристъпни граници, а хората от двете страни на естествената граница – която в дадения случай е Дунав – общуват по между си и че не е невъзмож-

но дори представители от най-ниските слоеве на чуждото „неримско“ население да се издигнат до върховете на управлението в империята. Научаваме, че не е вярно онова, което не само германците, но и ние сме учили в първоначалното училище за изчезването на един цял народ; научаваме, че неговите представители, траките, не само живеят и говорят на своя според учените „умрял и безследно изчезнал“ език, но се радват и на отлично здраве и „пращят“ от преизобилна сила. А това, което учените също крият от нашия народ, е, че избирането на император от средите на местното наше население през следващите три века не само няма да бъде изключение, а изключение ще бъде императорът да не е от средите на това местно „измряло“ или „романизирано“ население. Защото сред римските императори, респективно императорите на Източната римска империя от Константин Велики до Юстин II само трима от всичко петнайсет не са от местното население. А че при тях не може да става и дума за романизирани и интегрирани сред римското общество чужденци, говори обстоятелството че някои от най-великите между тях, като Юстин I, не знаели нито да говорят, нито да четат и пишат по латински – което не им пречело да заповядват на своите войски, набирани също главно от местното население, и да ги водят към победи.

За същия император Максимин *Тракиеця*, на когото е посветен този разказ, споменава накратко и Йордан, виждайки в него свой сънародник (§ 83), а това сигурно ще внесе смущение и у Момзен, който от тук ще научи – ако не знае това отдавна, но си мълчи! – че страната на Максимин е страната на *гетите*, а не на *готите* и че другото нейно название е *земя на траките*, щом авторът на този разказ не го нарича Максимин *Гота*. Но туй би трябвало да се отнася също и до Йордан, за чиято „*готска*“ народност немските автори, в тяхното число и сам Момзен, са изписали хиляди страници. А с обстоятелството, че и *аланите*, от които произхожда майката на Максимин Тракиеця, нямат нищо общо с готите, германските учени постепенно ще трябва да се примирят, също както трябва да се примирят и с това, че в рода на готския император Теодорих Велики, амалите, произхождащи от същия народ, не тече нито капка германска кръв.

В разказа за Максимин Тракиецца има още един интересен епизод, в който се казва: „при управлението на Макрин Максимин напуснал военната служба и закупил имот в Тракия, в селото, където бил роден, и постоянно поддържал търговски отношения с готите. Той бил любимец и на гетите, като един от тяхната община (*amatus est autem unice a Getis quasi eorum civis*)“⁵¹. И така, ние виждаме преди края на II век на границата при Дунав представители на различни народи: римляни, траки, гети, алани... Не виждаме само германци. И никога няма да видим такива. А по какъв начин етнонимът *гети* се заменя с *готи*, ще ни покаже втората историйка, съдържаща се в същата книга с биографиите на императорите.

Тази историйка ни разказва за живота на император Каракала (211-217)⁵² – един от най-жестоките и най-прочутите с престъпленията си римски императори, който убил не само безброй свои политически противници, но дори и родния си брат. И от тази историйка, съдържаща в по-голямата си част описанието на престъпленията на Каракала, ще вземем само един епизод, който е свързан най-тясно с нашата тема, но също е потънал в кърви. В разказа се казва следното:

„Няма да бъде неуместно да разкажем тук и един весел анекдот: Когато той [Каракала] си присвоил прозвищата Германикус, Партикус, Арабикус и Аламанникус, синът на император Пертинакс, Хелвий Пертинакс, му подхвърлил шеговито: «Моля, добавете също така Гетикус Максимус», намеквайки с това за убийството на Гета, [брата на Каракала], а не за победата на Каракала над гетите, защото **готите са гети**.“⁵³

Дали тази шега на Хелвий Пертинакс е станала причина за убийството му или не, факт е, че от този момент нататък думата *гети* никъде не се споменава, като се замества с думата *готи*. А за да разберат читателите кои са тези *готи*, всички антични историци, без изключение, след споменаването на това название, *готи*, поясняват, че това са *гетите*.

Това пояснение, „**готите са гети**“, ще срещнем безброй пъти в съчиненията на античните автори – а обратното, че „**гетите са готи**“, ще открием само при сегашните германски и руски историци⁵⁴, но също и в бележките към българския превод на Йордановата *История*, както и в именния указател към нея. И тъй като то се счита за аксиома, никъде няма да намерим доказателство или поне обясне-

ние за него. Също и от българските историци, макар то да фалшифицира *нашата* история и приноса на *нашия* народ в историята на човешката цивилизация за сметка на германския народ.

Тъй като посочването дори само на малка част от известията на писмените източници съдържащи това пояснение би увеличило обема на сборника с много десетки страници, тук ще отбележим само няколко от тях, които най-ясно показват идентичността на готите с *гетите* и ролята на тези *гети* в историята:

1. Най-подробното и изчерпателно описание за гетите, респ. даките и техния живот, обичаи и религия към началото на Новата ера е оставил Страбон в своята *География*,⁵⁵ чиято цяла седма книга е посветена на този народ. А това прави невъзможно предаването тук дори на кратък избор от материалите, поместени там – както беше споменато по-горе,⁵⁶ относно сведенията за гетите-траки южно от Стара планина, е издадено в последните години много добро критично изследване в два големи тома, макар и на немски език, а за сведенията на Страбон относно останалите земи на гетите-траки и съпоставянето им с данните на останалите антични автори би било нужно още значително повече място. По неизвестни за мене причини досега в български превод са издадени само първите книги от труда на Страбон. В този смисъл ние сме принудени тук да се откажем от представянето на някои от известията от този исторически извор, като взместим до известна степен загубата със сведения от други извори.
2. Противно на установеното в историографията схващане, че Траян побеждава *даките* и установява своята власт над тяхната страна, в паметния надпис за тази победа от 4 VII 27 година сл.Хр. се казва, че Траян е победил *гетите*.⁵⁷ С тази победа римската власт се установява обаче само върху западната част от земята на гетите, докато нейната източна част, на изток от Карпатите и р. Буг остава завинаги недостъпна за римската войска и за римската власт, като само за кратко време през IV век нейното население получава статута на федерати, но малко след

това то отново обявява своята независимост. Скоро след победата на Траян обаче римляните изгубват отново контрол върху отвъддунавската си провинция Дакия и в 283 година Аурелиан преименува отсамдунавската провинция Мизия в Крайбрежна Дакия (*Dacia ripensis*), за да не признае загубата на провинцията. А всички римски историци ще продължават до IV век да пишат за значителни военни действия между Римската империя и отвъддунавското население с участието на големи контингенти от въоръжени сили, водени от самите римски императори, завършващи често с поражението им. И след като историците престават да наричат местното население с неприятните за тях имена *гети* и *даки*, те говорят за *сармати*, с което название обозначават още от първи век пр. Хр. цялото население на европейската територия северно и североизточно от границите на империята. И сред това население не споменават *готи* – освен в редките случаи, при които поясняват, че става дума за *гети*, чието название също не им е особено приятно и е свързано с лоши спомени.

3. Едно от най-важните свидетелства за народа на гетите и за неговия учител Урфил(а), но и за неговата църква, е известието на църковния историк Филосторг (~368-след 433):⁵⁸ „...по това време Урфил довел в ромейската земя многоброен народ от отвъддунавските скити, наричани някога гети, а сега готи, които поради своето благочестие избягали от собствените си земи. А този народ приел християнството по следния начин. През царуването на Валериан и Галиен голяма част от отвъддунавските скити преминали в ромейската земя и опустошили голям дял от Европа. Като преминали в Азия, те навлезли в Галатия и Кападокия, заловили много пленници, някои от които се числели към духовенството, и с голяма плячка се оттеглили в земята си. А взетите пленници-християни, като общували с варварите, обърнали в благочестието голям брой от тях и ги направили да мислят по християнски, вместо според езическата вяра. Всред тези пленници се намирали и предците на Урфил, по произход кападокийци, от така нареченото село Садаголтина, близо до град Парнас. И тъй, този Урфил, като бил поставен за пръв техен епископ, предвождал преселението на благочестивите люде. Той станал

[епископ] така. През времето на Константин, тъй като на императора се покорявали и тамошните варварски племена, [Урфил] бил изпратен от вожда на този народ заедно с някои други като пратеник [при него]. Той бил ръкоположен от Евсевий и неговите привърженици за епископ на християните в гетската земя. Като се грижел и за другите техни работи, той им изнамерил собствена азбука и превел на техния език цялото Писание, с изключение на «Книгите на царете», тъй като те съдържали повествуване за войни, а народът [и без това] бил военнлюбив и повече се нуждаел от нещо, което да обуздае неговия порив към сражения, а не от нещо, което да го подбужда към това. Но тези книги могат най-силно да възбудят умовете на читателите, ако човек се отнася към тях с голямо благоговение и се преработят така, че да водят сърцата на вярващите към вярата в Бога. Императорът заселил този народ от бежанци в селищата на Мизия, кой където желал. Той почитал извънредно много Урфил и често казвал за него „нашия Мойсей“. Той боготворял много този човек и направил самия него и подчинените му привърженици на своята еретическа вяра.“

4. Между многобройните съвременни автори, потвърждаващи идентичността на готите с гетите, трябва да отбележим на едно от първите места един от най-видните средновековни християнски учени, преводача на Библията от еврейски на латински език св. Йероним, чието име вече споменахме по повод свързването на произхода на гетите-сармати с потомците на Ной. За тези гети той пише, че „учените хора наричали готи“, а пише и че „хуните четат псалтира и загоряват скитския студ с топлината на вярата: русата и златокоса гетска войска издига палаткови църкви“⁵⁹. Той не само се застъпва за изпълнението на богослужението на езика на местното „скитско“ население и с неговата писменост, но и сам дава пример за прилагането на своите препоръки – понеже този въпрос беше разгледан вече подробно в първия сборник,⁶⁰ тук няма да се спираме отново на него; ще добавим само, че св. Йероним знаел по-добре от всеки сегашен германски историк кои са гетите и на какъв език са говорили. Също както Йордан.
5. Във връзка със съобщението на св. Йероним за покръстените хуни и скити, които „четат псалтира и загоряват скитския студ с топлината на вярата“, а „русата и златокоса гетска войска се обкръжава с

палаткови църкви“, е и *Прославата на епископа на Ремисияна св. Никита* за неговата апостолска дейност при покръстването на *бесите*, т.е. *мизийците* или *визиготите*, от Мероний Понций Павлин от Бордо, епископ Ноландски (нач. на V в.): (XVII, 193) „Ти ще минеш през македонските полета на Филипи и през града Томи, ти ще идеш и в близкото до родината си Скупи като гост на дарданците, (197) От какви ликувания вече ще се огласи тогава оная земя, чиито настърхнали племена ти учиш да си подлагат необуздания врат под ярема на всеблагия Христос! И там, гдето сред Рифейските предели Борейскова реките с дебел лед, ти размразяваш вцепенените от студ души с небесен огън. (205) Нали бесите, ако и земята, и душата им да са сурови, ако и те самите да са по сурови от тамошния студ, са станали сега по твое напътствие кротки овце, които се струпват в кошарата на мира! И те, които винаги са отказвали да превият шията си под робство и минаваха за непобедими в бой, сега радостно я протягат под ярема на истинския господар. (213) Сега бесите ликуват, че са повече забогатели от своя труд: златото, което преди търсеха с ръце по земята, отскоро го получават чрез душата си от небето. (217) Каква промяна, на нещата! Какъв щастлив обрат! Непроходимите и кървави по-рано планини сега закрилят превърнатите в монаси разбойници – храненици на мира. (221) Окръвавената някога земя, сега е земя на живота. Към небето се насочва благочестивата сила на разбойниците и Христос им помага да заграбят и завземат небесното царство. (225) Там, гдето някога е имало животински нрави сега властвува ангелски дух и в пещерите се подслонява като праведник той, който е живял в тях като разбойник. (229) В плячка се превръща за светците оня стар грабител и убиецът, справедливо лишен от оръжието на престъплението, което му ограбва Христос, пшкка под тежестта на извършените престъпления. (233) Сега, обратно, с превалата на сатаната загива завистливият Каин, а възкръсналият Авел пасе агнетата, които е изкупил с цената на пролятата кръв. (237) Хвала на тебе, Никита, добри рабе на Христа! Той ти даде дар да превръщаш камъни в звезди и да съзиждаш свои храмове от живи скали. (241) Ти преброждаш недостъпни дебри, страшни ридове, докато търсиш пътя и преодолявайки неплодната гора на непросветената душа. Превръщаш я в тучни ниви. (245) Цялата борейска област те назовава баща; при твоите думи скитът омеква и по твоя поука той захвърля в душевна борба своята жестокосърдечност. (249) (При тебе) се стичат и

гети, и всички даки – и тия, които живеят във вътрешността на земята, и ония, които носят плъстени шапки и обитават богатото с много добитък крайбрежие [на Дунава]. (253) Това значи да направиш вълците телета, да накараш лъв, впрегнат с вол, да яде слама и да разкриеш дупката на усойници без опасност за децата. (257) И наистина ти, който изпълваш свирепите човешки сърца с просветена реч, убеждаваш зверове да изоставят зверската си природа и да се събират с питомен добитък. (261) В непросветени страни на света чрез тебе варвари се научават да повтарят името на Христа с римска реч и целомъдрено да живеят в спокоен мир. (265) Тъй в твоята кошара вълкът е станал благ, телето пасе заедно с лъва и детето си играе с пепелянка, измъкната от страхотната ѝ дупка. (269) Ти превръщаш в злато опитните събирачи на злато и бидейки сред тях, ти им подражаваш, като с дълбаещото слово изтръгваш от тях живо злато.⁶¹

6. Не по-зле от св. Йероним знаел и бележитият римски поет Клавдий Клавдиан (~370-404/405), че *гетите* **не са готи** и в своите произведения не споменава първото название, а пише само за *гети* – макар и съставителите на ЛИБИ I да се стремят да убедят читателите, че като е писал *гети*, имал пред вид само *готите* – вж. с. 192, 194, 199, 201 и 430.
7. По същия начин съставителите и редакторите на първия том от ЛИБИ променят текста в биографията на римския император Проб (276-282) от Флавий Вописк Сиракузянин, като заменят навсякъде названието *гети* с *готи*, макар там да се казва изрично, че става дума за „*гетски племена в Илирик*“⁶².
8. В своите коментари към Енеидата на Вергилий Сервий Граматик (IV в.) пише: *Гетите са мизийци, както казват Салустий и Лукул*⁶³

Но за истинския произход на готите-гети и тяхната връзка с нашия народ не пишат само античните автори, а и редица други автори от зрялото и късното средновековие – при това не само от местното население, а дори и чужденци от близки и далечни страни. Тук няма да повтаряме какво мислят и пишат по този въпрос нашите съседни сърбите и хърватите – на тази тема беше посветена една от студиите в първия сборник *Готи и гети*, при това написана от автор, който трудно би могъл да бъде обвинен в симпатии или дори преистрастие към нашия народ.⁶⁴ В тази студия авторът дава съвсем

коректно текста на важни писмени исторически извори, които показват какво съдържание е било влягано от съседите на нашия народ в понятието *готи* едва ли не през цялото средновековие. И авторите на тези исторически извори, без изключение, не са разбирали под това название етнически германци, а представители на нашия народ.

Ето още четири сведения на странични наблюдатели от чужди на нашия народ земи, отнасящи се за неговия произход, но също и за неговата религия и национална идентичност:

1. „През тази година [497] бе изпратена от император Анастасий войска, състояща се от готи, беси и други тракийски народи, за да бъде на разположение на Ареобинд, сина на Дагалайф, който беше губернатор и префект на Изтока.“ – Теофан Изповедник, † 818.⁶⁵
2. „Готите или гетите преведоха на своя език свещените книги, от които и до днес още са запазени у много народи документи. И както научаваме от известията на надеждни братя, до ден днешен божествената служба при някои скитски народи, особено при жителите на Томи, се извършва на същия език“ – Валафрид Страбо, † 849.⁶⁶
3. „През тази година [896], разправят, дошло писмо в Багдат от Тарс, което известявало, че голям брой славяни нападнали византийците и бидейки в голямо множество от техните селища дошли до Цариград. Византийците избягали в града и затворили портите на своята столица. Тогава императорът на византийците изпратил да кажат на царя на славяните: «Вашата религия е също като нашата. Защо да се избиваме едни други?» Царят на славяните [Симеон] му отвърнал: «Тази страна е царството на моите прадеди и аз няма да я напусна, докато един от двама ни не победи другия.» Императорът на византийците насъбрал мюсюлмани срещу славяните. Мюсюлманите отблъснали славяните, но императорът се уплашил и от мюсюлманите, затова им взел оръжието и ги разпръснал по цялата земя, за да не могат да се съюзават и въстават“ – Абу Джафар Мухамад ибн Джарир ибн Язид ибн Катир ат-Габари (838-923)⁶⁷.
4. „...[мизийците], които народът обикновено знае и като българи [...] прогонени някога от ръката и мощта на Александър от Олимп при Бруска [...] след много години преминали с голяма войска Дунава и завладели всички съседни земи: Панония и Далмация, Тракия и Илирия, а и голяма част от Македония и Тесалия.“ – Димитрий Хоматиян, † 1234?⁶⁸

И едно сведение от първия български историк от Новото време:
 „...българите по това време [IV век] наричали готи и конен народ и досега [XVIII век] пребивават покрай Дунав и Тракия, а по онова време наричали ги готи“ – Паисий Хилендарски (1722-1773).⁶⁹

* * *

За разлика от необозримия брой източници, които преповтарят думите „*готите са гети*“, в историографията не ми е познат нито един източник, който да твърди обратното, включително Йордан – и той също никъде не споменава, че готите, за които пише, са различен от гетите народ, но същевременно многократно повтаря, че гетите и германите са различни и дори враждуващи по между си народи. А от следващото хилядолетие и половина след Йордан не е известен нито един писмен източник, според който населяващият в ранното средновековие земите северно от Черно море народ е имал нещо общо с германския. За идентифицирането на готите с германците немските историци се позовават освен на книгата на Йордан – при това напълно своеобразно тълкувана – всичко на всичко още на пет „доказателства“. Първите две са стихотворенията на един римски поет, от които те заключават, че готите говорили на германско наречие, а другите три са така наречената „Библия на Вулфила“, която разгледахме подробно в първия сборник и в предишния раздел от настоящия, свидетелството на миноритския монах от фламандски произход Вилхелм Рубрук, посетил в 1253 година Крим и списъкът на „готските“ думи, изготвен от Ожие Гислен дьо Бусбек в 1561/ 1562 година, въз основа на съобщението на двама „кримски готи“.

Всички тези пет „доказателства“ са предмет за изследване от една особена област на филологията, която не само се е утвърдила като отделна наука, но се изучава днес в стотици университети по всички краища на света – включително и в нашата страна – под названието „старогерманска филология“. А тези пет „доказателства“ съставят нейната единствена база. За тази наука съществуват много хиляди учебници и други помагала като речници, пишат се много хиляди научни трудове.⁷⁰ Нейната база обаче съставя лекси-

ческият материал от пет или шест ръкописа с нищожни размери и неизвестен произход, а преди всичко с неточно определена датировка, не отиваща по-далече назад от VIII век – освен последният, вече споменатият Сребърен кодекс, при който не може изобщо да се говори за автентичен документ. А с останалите 86 думи от лексиката на този език (!) ще се занимаем в последния раздел.

„Научната“ база на „старогерманската филология“ е залегнала и върху една аксиома, съгласно която „езикът на рутените [русите], полоните [поляците], бохемите [чехите] и славоните [словаците] е еднакъв с езика на вендите или вандалите – които включват както днешните словенци, така и някои други славянски народи, населяващи в миналото и сега съседните на германските земи на изток и юг“. И този език представлява според германските филолози самостоятелен клон на източната („готска“) група на германските наречия. Тази аксиома ще срещнем навсякъде в трудовете на германските – и не само германските! – учени, където се споменават някои от тези езици. Ще я срещнем дори в официални издания на Българската академия на науките,⁷¹ в полуофициалните български научни издания, като сп. Наука, както и в множество писания и на „сериозните“, и на „несериозните“ (т.нар. булевардни) вестници, съставлящи ежедневната духовна храна на българския читател.⁷² Излишно е да отбелязвам, че тази „аксиома“ няма никакво научно покритие; това би било нужно да обяснявам на някой студент от Япония, Австралия или американската провинция, а българският читател днес знае много добре, че отбелязаните в аксиомата езици са известни като славянски и са твърде различни от немския език, за да бъдат представени като негови наречия. И това знае от своето непосредствено общуване с тези народи.

Считам за излишно да повтарям още веднаж по-горе цитираните сведенията на антични и средновековни автори относно езиците на народите от Северното Причерноморие, включително нашия – ще ги допълня само със сведенията, засягащи трите „доказателства“, че езикът на готите (или на това, което средновековните автори считат за готи) е германско наречие. Първите две, включени в състава на *Паметниците на германската история (Monumenta Germaniae historica)* се дават тук в пълен текст на латинския им

оригинал. И в този текст се разказва от един очевидец на завладяването на Рим от готите, който бил принуден да слуша отвратителния „германски“ език на нашествениците. Очевидецът е поетът Сидоний Аполинар, висококултурен (и култивиран!) интелектуалец, своего рода римски „Доктор Живаго“, който преживява края на античната култура в нейната столица. Той е потресен от вида на варварите, които си мажат дългите коси с грънлива мас и вонят на лук и чесън. Като римски поет той не само не разбира езика на варварите, но изобщо не се интересува от него – а това се вижда от второто писмо, в което той възхвалява своя племенник, заради лекотата, с която усвоил писмения „германски“ език (*sermonis Germanin notitiam*) и търпението му да понася ужасните германски думи (*Germanica verba*). А че това е германски език, единствено доказателство е фактът, че варварите, които си служат с него, си мажат косите с грънливо масло и вонят на лук и чесън. Това доказателство приемат безпрекословно и германските историци, които както Сидоний Аполинар заключават, че този език може и трябва да е бил само германският и следователно нашествениците били германци.⁷³

Това доказателство и неговата научна стойност оставям без коментар и не бих го приложил към моята студия, ако то не се приемаше съвсем сериозно от германските изследователи, които не притежават други по-убедителни доказателства – освен приемания от тях също съвсем сериозно като доказателство разказ на миноритския монах от фламандски произход Вилхелм де Рубрук за пътуването му през 1235 година в Крим като пратеник на френския крал Лудвиг IX при монголския император Мангушан, според когото в една крепост при Херсон имало „**го̀ти, чийто език е тевтонски**“.⁷⁴ Тъй като значителни по обем откъси от този извънредно интересен за българския читател разказ се съдържат в ЛИБИ и то заедно с оригиналния текст,⁷⁵ тук ще посочим само изречението, цитирано от германските автори като доказателство, че готският език е германско наречие, но и че в Крим през XIII век все още имало „скандинавски“ или „германски“ готи. Туй изречение предшества в текста на учения миноритски монах съобщението му, че слушал в Крим да се говори на „*тевтонски език*“ (*idioma*

Teutonicum), предадено в първото печатно френско издание на пътеписа като „*langue allemande*“. И Вилхелм де Рубрук пояснява кой е езикът на вандалите и тевтонците: „*Lingua Rufinorum et Polonorum et Voemorum et Sclavonorum eadem est cum Lingua Wandalorum*“ (езикът на рутените, и на полоните, и на бохемите и славоните е същият, както езикът на вандалите)“. Или с други думи тук откриваме *почти* същата аксиома, която споменахме по горе. Само с *малката* разлика, че за този език никъде не се казва да е германски. А тъй като *всички знаят*, че вандалският език бил германско наречие, няма нужда това да се доказва. И от тези думи ще научат, че германски наречия са също така руският, полският, чешкият и словашкият език.

Още в първия сборник *Готи и гети* бяха отбелязани последните изследвания на словенските историци и филолози относно езика на техните предшественици, известни под названията *венди* и *вандали*. Тъй като те се отнасят вече за епохата, последвала „преселването на готите-германци“ в нашата родина, ние няма да отделим и тук повече място за тях и само ще отбележим, че *вандалите* са от многобройните *негермански* народи, участвали в антиримската коалиция, довела до края на империята. А че основата на тази антиримска коалиция не са били германските народи, доказват също многобройните следи, които словенските учени откриват по целия път на готите и вандалите в Югозападна Европа, но и отвъд Гибралтар в Северна Африка. И сред тези следи са многобройни топоними и надписи – но не на германски език, както биха желали германските учени, а на езика на вандалите и гетите.⁷⁶

Но и Прокоп, описал най-подробно така наречената Вандалска война, също не пише никъде, че вандалите са германски племена, а твърди, че били близки на етноса, наричан от него *визиготи* и *мизи*, като многократно повтаря, че *всичките* тези етноси принадлежат към старото основно население на Югоизточна Европа, наричано от някои автори *скити* и *сармати*. Но не и германци. И добавя, че тези етноси говорили един и същ общ език. На същия език говори и Приск при посещението си в двора на Атила – както и всички останали там, включително готските вождове.⁷⁷

При сведението на Вилхелм де Рубрук намираме същото смесване на различни понятия и манипулирането на исторически све-

дения с висока научна стойност, за да бъдат нагодени към германската национална доктрина. Този път обект на манипулациите е етнонимът *тевтони*, при който германските историци и филолози правят същите манипулации, както при етнонима *готони*, обявен от тях за идентичен с етнонима *готи*.⁷⁸ И те дори се позовават на известията на античните историци и географи, макар и нито един античен автор да не свързва този етноним с германски племена – дори напротив, те винаги го споменават в места извън териториите, на които срещат германци. И тези антични автори са Плиний⁷⁹ и Клавдий Птолемей,⁸⁰ чиито трудове са многократно публикувани и днес са общодостъпни. Но и на съвременния читател ще стане ясно само като погледне на картата и види къде са били локализирани в миналото тези *тевтонци*, че при тях не може да става и дума за германски племена, тъй като всички те са населявали областите зад границата, отделяща ги от останалите германски племена. А и езикът им сега, както и в миналото, няма и не е имал никога нищо общо с езика на германските народи.

На това място трябва да повтора още веднаж, че германските учени считат цитираното изречение от пътеписа на Вилхелм де Рубрук за доказателство, че в Крим през XIII век – а следователно също преди и след това – се е говорило на германски език. И туй „доказателство“, т.е. писмено сведение за говорещото германски език кримско население е единствено за цялото средновековие – а че авторът на това сведение изрично съобщава какво той разбира под *тевтонци* и *тевтонски език* очевидно малко интересува германските учени. Но в случая за нас е важно какво *той* разбира под понятията *тевтонци* и *тевтонски език*, а не какво германските изследователи разбират и как интерпретират неговите думи. За доказателствена стойност на това сведение в полза на германската национална доктрина може да съди читателят – разбира се, ако не е склонен да признае, че езиците на русите, поляците, чехите, словациите и словенците, също както и нашият език, са наречия на германския език.⁸¹ Това ние не можем да приемем, след като нито „присъствието на скандинавските готи“ в Крим се подкрепя от някой писмен източник, нито твърдението, че готите говорили на някакво германско наречие. Тези твърдения не подкрепя и *Исто-*

рията на Йордан, в която никъде не се казва, че „дошлите от Скандза готи“ са били германци, както не се казва и че тези *готи* говорили на германски език – това твърдят единствено германските филолози и историци, позоваващи се на приликата на думите *готи* и *гети*.

На тази прилика се основава и употребата на думата *готи* в сръбската историография като синоним на „волжките бугари-татари“ – и то за цялото средновековие до XIV век. Тъй като този проблем беше обстойно разгледан в първия сборник *Готи и гети*⁸², повече няма да се спираме на него. А на проблема за съдбата на кримските готи, свързан и с разказа на Ожие дьо Бусбек за срещата му с двама „представители на този народ“, считан от германските учени за най-важен исторически извор за езика на „готите-германци“, е посветено последното изследване в този сборник

Ако направим равносметка на всички писмени исторически извори, ще стигнем до заключението, че и те – също както резултатите от археологическите и генетическите изследвания – не могат да дадат никакви потвърждения за каквото и да е присъствие на представители от германския етнос в Югоизточна Европа през цялата късна античност и ранното средновековие. И че всички твърдения за такова присъствие са плод на безоснователни предположения – върху всички тези безоснователни предположения е изградена германската историческа наука, както и германската национална доктрина.

БЕЛЕЖКИ

¹ Konstantin Boshnakov, *Die Thraker südlich vom Balkan in den Geographica Strabos. Quellenkritische Untersuchungen*, Wiesbaden: Steiner, 2003 (=Palingenesia 81); същ., Pseudo-Skymnos (Semios von Delos?), Τὰ ἀριστερὰ τοῦ Πόντου. *Zeugnisse griechischer Schriftsteller über den westlichen Pontosraum*, Stuttgart: Steiner, 2004 (=Palingenesia 82).

² *Готи и гети*. Изследвания по история на културата под редакцията на Асен Чилингиров, София: Ziezi ex quo Vulgares, 2005 (=Поредица Брегалница I). Срв. и второто издание, София, 2008.

³ Българска академия на науките, Институт за българска история, *Латински извори за българската история I*, под редакцията на Иван Дуйчев, Михаил Войнов, Борислав Примов, Велизар Велков, София: Издателство на БАН, 1958; руския превод на Е. Скржинска заедно с нейната встъпителна статия и коментари според изданието: Йордан, *О происхождении и деяниях гетов. Getica*, (второ издание) Москва: Алетеия, 2001, има и в интернет → <http://www.krotov.info/acts/06/iordan/iordan01.html> а също → www.vostlit.narod.ru/texts/rus/iordan/text1.htm. Текстът на латинския оригинал тук се дава според критичното издание на Момзен: *Jordanis Romana et Getica*, recens. Theodorus Mommsen (=Monumenta Germaniae historica, B 1, 5,1, Berlin: Weidmann, 1882), което все още се счита за най-автентично и се преиздава многократно в репринт, за последен път в 1982 година, а напоследък може да се ползва и в интернет → http://mdz11.bib-bvb.de/dmgh_new/app/web?action=loadExtra&extraAction=loadSearch и <http://www.thelatinlibrary.com/iordanes1.html> Най-ново критично издание на латинския текст е в: Jordanis, *De origine actibusque Getarum*, a cura di Fr. Guinta / A. Grillone, Roma: Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, 1991 (=Fonti per la storia d'Italia 117). Пълният английски превод, Jordanes *The Origin and Deeds of the Goths*, translated by Charles Christopher Mierow, може да се ползва също в интернет в два варианта → http://mdz11.bib-bvb.de/dmgh_new/app/web?action=loadExtra&extraAction=loadSearch и <http://www.northvegr.org/lore/pdf/jordanes.pdf>. За сравнение в изследването ми съм използвал и последния немски превод (от преди повече от 100 години!): Jordanis, *Gotengeschichte nebst Auszügen aus seiner Römischen Geschichte*, übersetzt von Dr. Wilhelm Martens, Dritte, neubearbeitete Auflage, Leipzig: Verlag der Dykschen Buchhandlung, 1913 [= Die Geschichtsschreiber der deutschen Vorzeit. In deutscher Bearbeitung herausgegeben von G. H. Pertz u. a. Zweite Gesamtausgabe, fortgesetzt von Michael Tangl, Band 5].

⁴ А. И. Неусыхин, *Йордан. О происхождении и деяниях гетов (Getica)*, Вступительная статья, перевод, комментарии Е. Ч. Скржинской М., 1960 (Византийский временник, XXII/1963). На това място трябва изрично да подчертая, че и болшинството германски автори, писали по същата тема след издаването труда на Скржинска не само че се солидаризират изцяло с нейното становище, но както отбелязва авторът на основното засега изследване върху Йордан и неговата Гетика, Норберт Вагнер (Norbert Wagner, *GETICA. Untersuchungen zum Leben des Jordanes und zur frühen Geschichte der Goten*, Berlin: Walter de Gruyter & Co, 1967, 280 стр.) той използва най-широко коментарите на светската авторка в своя труд, като дори отбелязва там, че по негова поръчка му е бил изготвен работен немски превод от нейната книга. Тук се дава само съкратеният мой български превод, тъй като руският текст от рецензията на Неусыхин е отпечатан в лесно достъпно издание, също и в интернет → <http://www.krotov.info/acts/06/iordan/iordan20.html>

⁵ Вж. Е. Ч. Скржинска, *ГЕТИКА*, бел. 72 на с. 197. Там тя повтаря изказването безброй пъти от германските учени съжаление, че този забележителен труд не е стигнал до нас, заедно с надеждата си: „Если бы удалось найти произведение Аблавия в недрах какого-нибудь архива, в составе какого-либо позднейшего труда, или хотя бы уловить фрагменты того, что он когда-то создал в виде «Истории», — а счастливые находки могут случиться и в наши дни! — то это, несомненно, внесло бы много нового и уясняющего в сложную и изобилующую пробелами историю южнорусских степей и черноморского побережья. Действительно, Йордан называет Аблавия именно в связи с этими территориями: в § 28 говорится «о крайней части Скифии» («*extrema pars Scythiae*»), о той, которая прилежит к Понту; в § 82 говорится о побережье Понта в Скифии («*limbus Ponti in Scythia*»); в § 117 — о племенах, живущих около Мэотиды («*luxta Maeotida palude inhabitans*»).“ За съжаление откриването на неизвестен и забравен препис от труда на Аблабий е също тъй невероятно, както и самото „преселение на готите-германци“ от Скандинавия в Северното Причерноморие.

⁶ *Готи и гети*, (вж. бел. 2), с. 32-40.

⁷ Бел. 38 – вж. също бел. 109. Освен при първото споменаване на неговото име като автор на анали, което би могло да се отнася и за значително по-прочутия историк Дио Касий, при останалите четири посочвания на името Дион се вижда съвсем ясно, че Йордан навсякъде има предвид само Дион Хризостом, а цитатите са от унищожената негова книга със същото заглавие както книгата на Йордан, *Гетика*. И това изключва напълно възможността Йордан да не е могъл да прави разлика между *готи* и *гети* и по неосведоменост е включил в книгата си значителен брой сведения от историята на гетите, които нямат никакво отношение към „скандинавските готи“. Също както и неговият първообраз Дион Хризостом, той пише историята на *своя* народ и в нея нямат никакво място никакви митични скандинавци, сведението за които той взима от „преданието“, следвано от Касиодор, за което той не намира никъде потвърждение, а го излага вероятно само от някакво чувство за лоялност към своя образец Касиодор.

⁸ По този въпрос вж. моите бележки в първия сборник *Готи и гети*, както и библиографията за него, с. 18-19, бел. 42 и 43.

⁹ Пак там.

¹⁰ Вж. моите бележки по този въпрос в първата студия на този сборник, заедно с посочената там литература.

¹¹ Вж. приложенията в началото на първата студия карти.

¹² (315) *Haec hucusque Getarum origo ac Amalorum nobilitas et virorum fortium facta. Haec laudanda progenies laudabiliori principi cessit et fortiori duci manus dedit, cuius fama nullis saeculis nullisque silebitur aetatis, sed victor ac triumphator Iustinianus imperator et consul Belesarius Vandalici Africani Geticique dicentur. (316) Haec qui legis, scito me maiorum secutum scriptis ex eorum latissima prata paucos flores legisse, unde inquiringenti pro captu ingenii mei coronam contexam. Nec me quis in favorem gentis praedictae, quasi ex ipsa trahenti originem, aliqua addidisse credat, quam quae legi et comperi. Nec si tamen cuncta. quae de ipsis scribuntur aut referuntur, complexus sum, nec tantum ad eorum laudem quantum ad laudem eius qui vixit exponens.“*

¹³ На първо място сред тях е вече споменатият Дион Хризостом (~40~120). Макап и неговият основен труд по история на гетите да е бил своевременно унищожен, ползвали са го мнозина антични автори и са запазили някои откъси. За работата си върху историята и религията на *гетите* – и по-специално върху тяхната космогония – Дион споменава на много места в своите стигнали до нас дискурси, между които за

нас представлява голям интерес *Бористенската реч*. Всички тези материали са издавани многократно в оригинал и в преводи – най-ново френско критично издание на неговите текстове с френски превод в: Cécile Bost Pouderon, *Dion Chrysostome, Prolegomènes*, I, Édition critique et traduction, II, Commentaires, bibliographie et index, Salerno: Helios, 2006. Немски превод на всички дискурси/речи – Dio Chrysostomos, *Sämtliche Reden*. Eingeleitet, übersetzt und erläutert von Winfried Elliger, Zürich/Stuttgart: Artemis, 1967; гръцки оригинал с англ. превод в интернет → http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Dio_Chrysostom/html По-нов англ. превод с оригиналния гръцки текст: Dio Chrysostom, *Discourses I-V*, Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Press, 1961-1964. Основното изследване за творчеството на Дион Хризостом остава все още книгата *Dionis Prusaensis quem vocant Chrysostomum quae existant omnia edidit apparatus critico instruxit Johannes de Arnim*, Vol. I-II, Berolini: Weidmann, 1893, Repr: Editio altera ex editione anni MDCCCLXXXIII lucis opera exoressa, Berolini: Weidmann, 1962; отскоро в интернет има и руски превод на някои негови дискурси → <http://miriobliblion.narod.ru/dion/Dion-ind.htm>

¹⁴ §§ 14, 40, 58, 65.

¹⁵ Дион Хризостом, § 14.

¹⁶ Срв. също по този въпрос Kaspar Zeuß, *Die Deutschen und die Nachbarstämme*, München, 1837 (Repr. Heidelberg, 1925), с. 313, който пръв от германските историци се съблъсква със същия проблем и е твърде озадачен от това обозначение, считайки подобно на останалите си колеги до днес херулитите за германско племе. За херулитите вж. също *Готи и гети* I, с. 131.

¹⁷ За Телеф вж. преди всичко: Аполлодор, *Мифологическа библиотека*, превод В. Г. Боруховича, III, 9,1 и VII, 8 → <http://ancientrome.ru/antlittr/apolloodor/index.htm> немски превод → <http://www.gottwein.de/Grie/apollod001.php> Йордан или неговият източник е използвал текста не на *Митологическата библиотека*, а популярната в средновековието *История на Троянската война* от Диктис Критски. (*Dictys Cretensis sive Lucii Sptimii ephemeridos belli Troiani libri sex*, Bonnae: Weber, 1833).

¹⁸ ЛИБИ I, с. 349. За сравнение вж. също руския превод на Скржинска: *С того времени везеготы после столь великой и славной победы расселились в обеих Фракиях и в Дакии Прибрежной, владея ими, как родной землей*; англ. превод на Мироу: *From this time the Visigoths, in consequence of their glorious victory, possessed Thrace and Dacia Ripensis as if it were their native land* и немския превод на Мартенс: *Dannals nach solchem Siegesruhm begannen die Wesegoten die beiden Thrazien und uferdazien, wie wenn sie sich des angestammten Bodens bemächtigt hätten, zu bewohnen*. Срв. също бележката на Павел Ороз по същия въпрос по-долу, бел. 29 и бел. 33 към предишната студия, с. 281.

¹⁹ Още уводът и първата глава от *Историята* на Херодот са най-тясно свързани с нашата история и с историята на нашите съседи. Там Херодот много ясно разграничава своя народ от останалите, които са свързани етнически и със своя общ език. По-нататък, в § 57-58, той засяга по-определено този език, като нарича първоначалното население в земята на елините с общото название пеласги: „На какъв език са говорили пеласгите, не мога да кажа точно: а ако трябва да говоря, преценявайки по този на пеласгите, които и днес съществуват и населяват град Крестон над тирените, а някога са били съседи на днес наричаните дорийци, [...] то пеласгите са говорили на варварски език. Впрочем, ако и целият пеласгийски народ е бил такъв, то и атическият народ, бидейки пеласгийски, е забравил езика си заедно с преминаването към елините. Защото нито жителите на Крестон говорят един и същ език с тези, които живеят наоколо, нито

жителите на Плакия, а помежду си са едноезични и е ясно, че какъвто характер на езика си са донесли, когато са се преместили в тези места, те го пазят. А елинският народ, както на мене ми се струва, си служи все с един и същ език, откакто е възникнал. Но бидейки слаб, докато е бил отделен от пеласгийския, търговийки от нещо малко, си е увеличил властта до многобройност на народите, като към него са се присъединили най-вече пеласгите и множество други варварски народи.“ – цитатът е по *Извори за историята на Тракия и траките* I, София: Издателство на БАН, 1981, с. 197. За населението на нашите земи е добре известен цитатът от петата книга на *Историята* на Херодот, макар и да се дава обикновено в неточен превод и преди всичко с невярно тълкуване. Този текст (V, 3,1) в български превод трябва да гласи: „Тракийският народ е най-големият народ на земята след индийския. Ако той се управляваше от един вожд и беше единодушен под неговата власт, според мене той би бил непобедим и много по-силен от всички останали народи взети заедно. Но понеже не може да преодолее разединението сред него и не може да се устрои, затова е слаб. Траките носят много имена според областта, в която живеят, но всички спазват един закон, освен гетите и травсите [населяващите поречието на р. Трав], както и живеещите отвъд крестоните“ – ИИГТ, с. 220-221. Именно многобройността на този народ, към който Херодот причислява всички сродни на траките народи (включително и гетите, които много автори локализират само северно от Стара планина, а някои дори и само отвъд Дунав), показва какво той разбира под това име. А не само областта Тракия – или както някои наши траколози, за да оправдаят своето фирмено название, прибавят към географското понятие Тракия също и земята между Стара планина, Дунав, Черно море и Тимок, наричана през средновековието от гърците и римляните Мизия, макар и названието ѝ да произлиза от името на тракийския народ *беси* и тя да е влизала в състава на царствата на *Одрисите* и *Трибалите*, а по-късно и на българската държава. Съобразно с определението на Херодот много антични автори употребяват за този народ и други названия, като *гети*, *сармати* и дори *скити*, когато имат предвид чергарските племена в степите северно от Черно море, за разлика от уседналото население в южните области, населяващо ги още много хилядолетия преди историческата епоха.

²⁰ „Γοτθικά ἔθνη πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πρότερόν τε ἦν καὶ τανῦν ἔστι, τὰ δὲ δὴ πάντων μέγιστα τε καὶ ἀξιολογώτατα Γότθοι τέ εἰσι καὶ Βανδίλοι καὶ Οὐσίγοιθοι καὶ Γήπαιδες. πάλαι μὲντοι Σαυρομάται καὶ Μεγάγλαινοι ὀνομάζοντο· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ Γεθικά εθνη ταῦτ' ἐκάλουν. οὗτοι ἅπαντες ὀνόμασι μὲν ἀλλήλων διαφέρουσιν ὡσπερ εἴρηται, ἄλλω δὲ τῶν πάντων οὐδενὶ διαλλάσσουσι. λευκοὶ τε γὰρ ἅπαντες τὰ σώματά εἰσι καὶ τὰς κόμας ξανθοὶ, εὐμήκεις τε καὶ αγαθοὶ τὰς ὕψεις, καὶ νόμοις μὲν τοῖς αὐτοῖς χρῶνται, ὁμοίως δὲ τὰ ἐς τὸν θεὸν αὐτοῖς ἤσκηται. τῆς γὰρ Ἀρείου δόξης εἰσὶν ἅπαντες, φωνὴ τε αὐτοῖς ἔστι μία, Γοτθικὴ λεγομένη καὶ μοι δοκοῦν ἐξ ἑνὸς μὲν εἶναι ἅπαντες τὸ παλαιὸν ἔθνος, ὀνόμασι δὲ ὕστερον τῶν ἐκάστοις ἠγησαμένων διακεκρίσθαι. οὗτος ὁ λέως ὑπὲρ ποταμῶν Ἰστρον ἐκ παλαιοῦ ὄκουσιν. ἔπειτα Γήπαιδες μὲν τὰ ἄμφι Σιγγιδῶνον τε καὶ Σίρμιον χωρία ἔσχον, ἐντός τε καὶ ἐκτός ποταμοῦ Ἰστρου, ἐνθα δὴ καὶ ἐς ἐμὲ ἴδρυνται.“ – *Procopii Caesariensis opera omnia*, rec. Jacobus Havri, Vol. I, *De Bello Persico, De Bello Vandalico*, Editio stereotypa correctior addenda et corrigenda adiect G. Wirth, Lipsiae: Aedibus B.G. Teubneri MCMLXIII, с. 311. (Прокопий Кесарийски, *Воюната с персите и вандалите*, III, II, 1-6). Руският превод на А.А.Чекалова е публикуван в интернет в сайта Восточная Литература. *Средновековные исторические источники и Занада* → <http://www.vostlit.info/Texts/rus/Procop/framevand11.htm>.

²¹ „(11) ... ἔπειτα δὲ ἅπαντας Γότθους πανταχόθεν ἀγείρας διεῖπε τε καὶ διεκόσμη, ὅπλα τε καὶ ἵππους διανέμων κατὰ λόγον ἐκάστω, μόνους δὲ Γότθους, οἳ ἐν Γαλλίαις φυλακῆν

είχον, δέει τῶν Φράγγων οὐχ οἶός τε ἦν μεταπέμπεσθαι. οἱ δὲ Φράγγοι οὗτοι Γερμανοὶ μὲν τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο. ὄντινα δὲ τρόπον τὸ ἐξ ἀρχῆς καὶ ὅπη ὠκημένοι Γαλλίας τε ἐπεβάτευσαν καὶ διάφορῳ Γότθοις γεγένηται, ἐρῶν ἔρχομαι. (12) Τὴν θάλασσαν ἕκ τε ὠκεανοῦ καὶ Γαδείρων ἐσπλέοντι χώρα μὲν ἢ ἐν ἀριυτερᾷ, ὡσπερ ὦνεν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐρρήθη, Εὐρώπη ὠνόμασται, ἢ δὲ ἀντιπέρας αὐτῇ Λιβύη ἐκλήθη, ἦν δὴ προϊότες Ἀσίαν καλοῦσι. Λιβύης μὲν οὖν τὰ ἐπέκεινα ἐς τὸ ἀκριβὲς οὐκ ἔχω εἰπεῖν ἔρημος γὰρ ἐστὶν ἐπὶ πλείστον ἀνθρώπων, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἢ πρώτη τοῦ Νεῖλου ἐκροή σὺδαμῆ ἔγνωται, ὃν δὴ ἐπ' Αἰγύπτου ἐνθένδε φέρεσθαι λέγουσιν. Εὐρώπη δὲ εὐθὺς ἀρχομένη Πελοποννήσῳ βεβαίωτατα ἐμφερῆς ἐστὶ καὶ πρὸς θάλασση ἑκατέρωθι κεῖται, καὶ χώρα μὲν ἢ πρώτη ἀμφὶ τε τὸν ὠκθανὸν καὶ δύνοντα ἥλιον ἐστὶν Ἰόπνια ὠνόμασται, ἄχρι ἐς Ἴαλπεις τὰς ἐν ὄρει τῷ Πυρηνναίῳ οὐσας. (...) λίμναι τε ἐνταῦθα πολλαί, οὗ δὴ Γερμανοὶ τὸ παλαιὸν ὠκηνοτο, βάρβαρον ἔθνος, οὐ πολλοῦ λόγου τὸ κατ' ἀρχὰς ἀξίον, οἱ νῦν ἰα Φράγγοι καλοῦνται. τούτων ἐχόμενοι Ἀρβόρυχοι ὠκουν, οἱ ξὺν πάσῃ τῇ ἄλλῃ Γαλλία καὶ μὴν καὶ Ἰσπανία Ῥωμαίων κατήκοοι ἐκ παλαιοῦ ἦσαν. μετὰ δὲ αὐτοὺς ἐς τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον Θορίγγοι βάρβαροι, δόντος Αὐγούστου πρώτου βασιλέως, ἰδρῶσαντο. καὶ αὐτῶν Βουργουξίωνες οὐ πολλῶ ἀποθεν πρὸς νότον ἄνεμον τετραμμένοι ὠκουν, Σουαβοὶ γε ὑπὲρ Θορίγγων καὶ Ἀλαμανοὶ, ἰσχυρὰ ἔθνη. οὗτοι αὐτόνομοι ἅπαντες ταῦτη τὸ ἀνέκαθεν ἰδρυντο.“ – *Procopii Caesariensis opera omnia*, Rec. Jacobus Havri, Vol. II De bellis libri V-VIII. Editio stereotypa correctior addenda et corrigenda adiect Gerhard Wirth, Lipsiae: Aedibus B.G.Tevbneri MCMLXIII, с. 62-64 (Прокопий Кесарийски, *Воината с готите – Събрани съчинения*, том II). Вж. също и руския превод на същия интернетен адрес, както в предишната бележка.

²² Вж. напр. Volker Bierbrauer, *Gepiden in der Wielbark-Kultur (1.-4. Jahrhundert n. Chr.)? Eine Spurensuche, в: Studien zur Archäologie des Ostseeraumes. Von der Eisenzeit zum Mittelalter*. Festschrift für Michael Müller-Wille, hrsg. von Anke Wesse, Neumünster: Wachholtz Verlag, 1998, с. 389-403; Á. B. Tóth/G. Neumann/M. Nagy/W. Pohl, *Gepiden*, в: *Reallexikon der Germanischen Altertumsforschung*, ²XI/1998, с. 115-140.

²³ *Isidori di Sevilha Historia Gothorum*: „Gothorum antiquissimam esse gentem; quorum originem quidam de Magog Iafeth filio suspicantur a similitudine ultimae syllabae; et magis de Ezechiele propheta id colligentes. Retro audem eruditi eos magis Getas quam Gog et Magog appellare consueverunt“ (Народът на готите е много древен; някои извеждат неговия произход към Магог, сина на Яфет, съдейки по сходството на последната сричка от това име и позовавайки се на думите на пророк Йезекил [Книга на пророк Йезекил, гл. 38 и 39]. Учените, напротив, са привикнали да го наричат «гети», вместо «Гог и Магог») (§ 1). В заключителните обобщения на своята *История на готите* Исидор Севилски отново повтаря думите си за произхода на готите, за да го разберат и онези, които не са го разбрали при първото му споменаване: „Gothi de Magog Iafeth filio orti cum Scythis una probantur origine sati, unde nec longe a vocabulo discrepant. Demutata enim ac detracta littera Getae quasi Scytae sunt nuncupati“ (Готите са произлезли от Магог, сина на Яфет и се считат за еднородци със скитите. Ето защо те не се различават много и в названието си: една буква се изменя, друга изчезва и от «Getae» се получава «Scythae») (§ 66). Най-ново издание на латинския оригинал: *Conquerors and Chroniclers of Early Medieval Spain* Liverpool: University Press, 1999; пълен руски превод от Т. А. Миллер в: *Средневековая латинская литература IV-IX вв.*, Москва, 1970, интернетно издание → <http://www.vostlit.info/Texts/rus/Isidor/S/frameset.htm>; текстът на латинския оригинал тук е по изданието *Isidori Ivnioris Episcopi Hispania Historia Gothorum Wandalorum Sveborum*, AD A. DCXXIV, в: Theodor Mommsen, *Chronica Minora saec. IV. V. VI. VII (II)*, Berlin, 1894 – *Monumenta Germaniae Historica*, AA. XI,1

(*Die digitalen Monumenta*), интернетно издание → <http://mdz10.bib-bvb.de/~db/bsb00000823/images/index.html?id=00000823&fip=84.188.230.179&no5&seite=246> вж също и http://la.wikisource.org/wiki/Historia_de_regibus_Gotorum_Vandalorum_et_Suevorum

²⁴ Вж. предишната бележка.

²⁵ Битие, 10: 1-2 – „Ето родословието на Ноевите синове: Сим, Хама, и Иафета. След потопа родиха им се деца (2) Иафетови синове: Гомер, Магор...“ и Летописи (Паралипоменом), 1: 1-2: „Адам, Сим, Енос, (2) Каинан, Малелеил, Иарел, (3) Енох, Матусал, Ламех, (4) Ной, Сим, Хам и Иафет. (5) Синове Иафетави: Гомер, Магор...“.

²⁶ Изследването на св. Йероним е поместено в: *Sancti Eusebii Hieronymi Stridonensis Presbyteri opera omnia* [...] Editio Parisiorum novissima juxta secundam ab ipsis veronensibus iteratis curis resensitam typis repetita, accurante et denuo recognoscente J.-P. Migne Bibliothecae cleri universa, sive *Cursum completorum in singulos scientiae ecclesiasticae ramos editore*, tomus (23), 2, Parisiis, 1883, col. 999.

²⁷ „Gentes istae, quas appellat Gog et Magog, non sic sunt accipiendae tanquam sint aliqua parte terrarum barbari constituti, sive quos quidam suspicantnr Getas, et Massagetas propter littera horum nominum primas, sive aliquos alios alieni genas, et a Romano jure sejunctos“ (Augustini *De civitate Dei liber XX*, 11 – електр. текст на латинския оригинал → <http://hiphi.ubbcluj.ro/fam/texte/augustin/augustin-civ20htm> ; англ. превод на целия § 11 → <http://www.ccel.org/schaff/npnf102.iv.XX.11.html>. Доколкото ми е известно, от това съчинение няма нито руски, нито български превод.

²⁸ Paulus Orosius (~385~420) – за него вж. ЛИБИ I, с. 206, с малки извадки от неговата книга *Против езичниците*, но без споменатия тук цитат.

²⁹ Павел Ороз, *Против езичниците (Pauli Orosii historiae adversum paganos)* I, 16, 2: „*Modo autem Getae illi qui et nunc Gothi, quos Alexander evitandos pronuntiauit, Pyrrhus exhorruit, Caesar etiam declinauit, relictis uacuefactisque sedibus suis ac totis uiribus toti Romanas ingressi provincias simulque ad terrorem diu ostentati societatem Romani foederis precibus sperant, quam armis vindicare potuissent; (3) exiguae habitationis sedem non ex sua electione sed ex nostro iudicio rogant, quibus subiecta et patente uniuersa terra praesumere, quam esset libitum, liberum fuit; semet ipsos ad tuitionem Romani regni offerunt, quos solos inuicta regna timuerunt*“ (Гетите, наричани сега готи, за които Александър заявил, че трябва да се избягват, от които Пир се ужасявал и от които Цезар също странел, се надяваха с молбите си да сключат съюз с Рим, който биха могли да превземат със силата на оръжието. При това те можеха да издействат насила такъв договор, след като преди туй бяха напуснали и изоставили домовете си и изпълниха римските провинции, вселявайки сред тях дълго време ужас. (3) Те измолиха земя за заселване не по тяхен избор, а по наше решение, макар и да имаха възможност да вземат цялата завладяна от тях земя. Те, които бяха единствените, от които непобедимата империя се боеше, се предлагат сега сами за нейни защитници). Този цитат не е поместен в ЛИБИ. Не ми са известни и руски преводи, но в интернет може да се ползва латински текст на цялата книга → <http://www.attalus.org/latin/orosius1.html> Сред двуезичните ладино-немски, -френски и –английски издания най-новите, които имах възможност да ползвам, са: Paulus Orosius, *Die antike Weltgeschichte in christlicher Sicht*, 1: Buch I-IV, Zürich: Artemis, 1985 (Die Bibliothek der Alten Welt); Orose, *Histories (Contre les Païens)*. Tome I, Livres I-III. Texte établi et traduit par Marie-Pierre Arnaud-Lindet, Paris/ Les Belles lettres, 1990 (Collection des Universités de France publiée sous le patronage de l'Association Guillaume Budé) and Andrew H. Merrills, *History and geography in late antiquity*, Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2005.

³⁰ Става дума за битката при Pharsalos в Тесалия на 9 VIII 48 г. пр.Хр. между войските на Цезар и Помпей, при която Помпей имал на разположение 7,500 „тракийски“ конници и 55,000 пехотинци, срещу 1,500 конници и 35,000 пехотинци

у Цезар; Цезар се оказва обаче по-добър стратег и спечелва битката. Помпей – а това е същият, който 15 години преди това побеждава гетите на Митридат и издига в чест на Фортуна паметна колона във Византион – избягва в Александрия и 6 седмици по-късно 10-годишният господар на Египет Птолемей Дионис (братът на Клеопатра) ще изпрати на Цезар на сребърен поднос главата на неговия бивш съратник и противник. *Sic transit gloria mundi!* Не ми е известен никой историк, който тъй подробно и картинно да е предал тези събития, както Момзен в своята излязла в безброй издания и на много езици осемтомна Римска история, където напълно коректно споменава за „*vorzügliche thrakische Reiter*“ (превъзходни тракийски конници) и не тъй коректно за „*deutsche Reiter*“ у Цезар, тъй като употребата на думата „*deutsch*“ в средата на I в. пр. Хр. е твърде проблематична. Междувременно от *Римската история* на Момзен има и няколко електронни издания на CD като *Geschichte des Altertums in Darstellungen von Johann Gustav Droysen, Theodor Mommsen, Jacob Burckhardt, Robert von Pöhlmann und Eduard Meyer mit Einführungen von Karl Christ*, Berlin: Directmedia 2001 (Digitale Bibliothek, Band 55).

³¹ Името на Дион Хризостом (вж. по-горе, бел. 13) досега не съм срещал никъде в българската научна литература, при все че той се счита в историографията на античността за една от централните фигури сред гръко-римските автори – историци и философи, особено що се отнася за нашите земи.

³² Както е отбелязал и Дион, тези думи са на Вергилий от неговата Енеида (III, 35), а Йордан (*Getica* § 41) ги предава според цитата у Дион.

³³ „...*quos Getas iam superiori loco Gothos esse probavimus*“.

³⁴ На това място трябва изрично да подчертая, че най-ранните стигнали до нас преписи от книгата на Йордан са поне с два до три века по-късни от оригинала – а както отбелязват редакторите на последното критично издание на книгата на Йордан, Iordanis, *De origine actibusque Getarum*, a cura di Fr. Guinta / A. Grillone, Roma: Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, 1991 (=Fonti per la storia d'Italia 117), между някои от най-късните преписи се откриват следи от най-ранната текстова версия, при която много от стилистичните поправки в късните версии не са нанесени, от което може да се заключи, че от самото начало е имало разни редакции на текста и следователно тези редакции не са засягали само литературната част на ръкописа с изглаждането на неговите правописни и стилови грешки, а са могли да „изправят“ и неговото съдържание по начина, по който и съвременните български редактори „коригират“ текста на неговата – и не само на неговата – книга.

³⁵ Claudio Claudiani, *De Bello Getico – The Gothic War*, Loeb Classical Library, 1922. Същата манипулация е направена и в интернетното издание на тази книга → http://penelope.uchicago.edu/Thayler/E/Roman/Texts/Claudian/De_Bello_Gothico*.htm

³⁶ Заточението на Овидий е главната, ако не и единствената тема на неговата последна стихосбирка *Tristia* (*Елегии*) и сборника *Ex Ponto* (*Писма от Черноморието*) За Овидий и последния период на творчеството му, свързан с неговото заточение на Черноморското крайбрежие, вж.: N. Holzberg, *Ovid. Dichter und Werk*, München: C.H.Beck, ²1998; последно двуезично латино-немско издание на съчиненията му: Publius Ovidius Naso, *Gedichte aus der Verbannung: lateinisch und deutsch*, Stuttgart: Reclam, 2001; същ., *Briefe aus der Verbannung: lateinisch und deutsch*, Zürich: Artemis & Winkler, 2001; *Ovids Epistolae ex Ponto* I-II, Kommentar. M. Helzle, Heidelberg:

Winkler, 2003. По понятни причини, от втората трета на XX век нататък последният период на неговия живот и поезията му от това време предизвиква особено голям интерес предимно при някои европейски интелектуалци, прекарвали също част от живота си в принудителна или доброволна емиграция, откриващи в него първия представител на т.нар. Exilliteratur. И това често ги лишава от обективност при преценката на неговото творчество, която особено напоследък се движи между двете крайности на прекомерна идеализация и отричане поради „обедняване на поетичната тематика и езика на автора, лишен от възможността да обогатява постоянно своя кръгозор“. Независимо от това, именно последните му творби, поетичният цикъл *Tristia* (*Поеми на тъгата*) и *Ex Ponto* (*Писма от Черноморието*), придобиват напоследък необикновена популярност, с каквато вече не се ползва никое друго от произведенията му. А причината за това е свършено новият диапазон на чувства и мисли, чужди дотогава на поета, които очевидно са резултат от неговия контакт с нова обществена среда, в която тривиалността е отстъпила пред дълбоките човешки чувства, пред непознати дотогава на поета сърдечност и приятелски чувства, които одухотворяват неговата меланхолия и носталгия по далечната родина. За този обрат в творчеството му, но и за реакцията на широките читателски кръгове и критиците вж. пр. всичко: Karin Florian, *Ovids Jahre am Pontos. Eine diachronische Analyse der Tristien und Epistulae ex Ponto als ein frühes Beispiel europäischer Exilliteratur*, Innsbruck/Wien/Bozen: StudienVerlag, 2007 и Ulrich Schmitzer, *Ovid*, Hildesheim: Georg Ohms Verlag, 2001 – но също така и излязлата още през 1926 година за първи път стихосбирка на Осип Манделщам, озаглавена по образец на Овид *Тристуа* и преживяла през последните две десетилетия ренесанс, като е издадена в безброй нови издания на всички цивилизовани езици.

³⁷ В обширната румънска библиография за Овид се премълчава навсякъде обстоятелството, че Овид живее в изконните български земи, обитавани от най-дълбока древност от нашия народ, и че тази област с нейното българско население беше дадена на Румъния от Берлинския договор през 1878 година като компенсация срещу „румънската“ Бесарабия, дадена от същия договор на Русия за покриване на част от разходите по „освободителната“ Руско-Турска война. А съставът на населението на тази област не отговаря и на представите на съвременната румънска общественост, която предпочита да се счита наследница на нейния „латинизиран“ през първите столетия на Новата ера народ. От друга страна националистически кръгове в Сърбия също предявяват „научно обосновани“ претенции, че са наследници именно на старото „српско“ население от античната епоха в цяла Северна България, преди тя да бъде заселена от „татарите-бугари“. От сръбската библиография ще цитирам само Олга Луковић-Пјановић, *Срби... народ најстарији*, I-II, Београд: Досије, 1990.

³⁸ *Ex Ponto*, III, 2, 100.

³⁹ *Tristia*, V, 7, 13-14.

⁴⁰ *Tristia*, V, 5, 12.

⁴¹ *Ex Ponto*, IV, 13, 18.

⁴² *Ex Ponto*, IV, 13, 21-22.

⁴³ *Tristia*, V, 7, 55-63.

⁴⁴ *Tristia*, III, 3, 61-63.

⁴⁵ Вж. напр.: Otger Janssen, *De Verbanning van Ovidiis. Waarheid of Fictie?*, в: *Uit de Romeinse Keizertijd (Collectanea Franciscana Neerlandica VI 3/1951)*, с. 77-105, както и А. D. Fitton Brown. *The unreality of Ovid's Tomitan exile*, в: *Liverpool classical monthly 10/1985*, 2, с. 18-22 – а също и коментарите към тези теории от Karin Florian в цитираното по-горе изследване.

⁴⁶ Да се изброи поне главната част от тази литература са нужни много страници, затова тук се посочват само няколко от най-важните неисторически съчинения, които разглеждат по-подробно живота на населението в северния граничен район на империята и съседните земи през I-IV в.сл.Хр. в хронологичен ред: Страбон, *География* (вж. бел. 54), Овидий (вж. бел. 35), Плиний Стари, *Земеописание*, Дио Хризостом (вж. бел. 13) и Клавдий Птолемей, *География*. Нито едно от тези съчинения не е преведено на български език, освен отделни известия в съкратена форма в: *Извори за старата история и география на Тракия и Македония*, избраха и пръведоха Г. И. Кацаровъ и Д. Дечевъ, София: БАН, 1915. Отдавна станалата библиографска рядкост книга сега е достъпна в интернет → http://www.ivanstamenov.com/?page_id=8.

⁴⁷ T. Andersson, *Goten, 1. Philologisches*, в: *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* von Johannes Hoops, 2. völlig neu bearbeitete und stark erweiterte Auflage mit Unterstützung der Akademie der Wissenschaften in Göttingen [...], 11. Bd., Berlin/New York: Walter de Gruyter, 1998, с. 402-404.

⁴⁸ Битие; 10,15. Съобразно правилата на немския език Мартин Лутер предава името на потомците на Хет и техния народ под формата „хетити“, която отдалечава названието на този народ от неговото първоначално название и по такъв начин дори образованите германци не могат да направят връзка между тези имена – но и за българския читател названията *хети* и *хетити* са непознати.

⁴⁹ *Ioannis Lydus Liber de mensibus*, Ed. Ricardus Wuensch, Studgardiae in Aedibus V.G. Teubneri, 1898 (=Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana), Regr. Stuttgart, 1967), с. 161⁷⁻¹⁹ § 132. Йоан Лидийски възпроизвежда гръцкия превод на надписа, а латинският текст трябва да е гласял: *Fortunæ reduci ob devictos Gothos*. За разлика от текста в преводите, в оригинала тъждествеността на готите и гетите е ясно изразена с латинска недвусмисленост: „*Gothi Geti dicerentur*“.

⁵⁰ *Scriptores historiae Augustae*, edidit Ernestus Hohl (Bibliotheca scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana), Lipsiae in Aedibus V. G. Teubneri, (=Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana), Editio stereotypa correctior addenda et corrigenda adiecerunt Christa Samberger et Wolfgang Seyfarth, Vol. I, Leipzig: Teubner, 1965. Срв. също немския превод в: *Die Kaisergeschichte der sechs Schriftsteller*, übersetzt und mit Anmerkungen begleitet von C. August Clotz, Stuttgart: J. B. Metzlersche Buchhandlung, 1857, с. 295. Вж. и текста на оригинала заедно с английския превод от изданието на Loeb (1924) в електронното издание → http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Historia_Augusta/Caraacalla*.html, а също и руския превод на С. П. Кондратьев: *Авторы Жизнеописаний Августов* (Scriptores Historiae Augustae), Москва: Наука, 1992, електронно издание → http://www.fictionbook.ru/autor/yuliyj_kapitolin/avtory_jizneopisanyj_agustov/. В ЛИБИ I, с. 52-77 са поместени също няколко откъса от книгата в български превод с латинския оригинал, включително от биографията на Максимин Тракиец, но не и на Каракала.

⁵¹ Theodor Mommsen, *Die Scriptorum Historiae Augustae*, в: Hermes 25 (1890), с. 281 и сл.: „...[Man ist] bei dem Gebrauch des ebenso gefährlichen wie unentbehrlichen Buches in steter Verlegenheit und Unsicherheit.“

⁵² XIII Æelius Spartianus, *Antonin Caracallas*, X,5 в: *Scriptores historiae Augustae*, пос. съч. (вж. бел. 49) и руския, респ. английския превод, посочени в същата бележка.

⁵³ В биографията на Антонин Гета, също от Елий Спартиан (VI, 6) се дава малко по-различен вариант на тази историйка: „Докато преторът Фаустин изказвал благопожелания на Басиан [най-стария брат на Каракала] и го наричал *Maximus Sarmaticus* и *Maximus Parthianis*, Хелвий Пертинакс, синът на император Пертинакс, убит впоследствие от същия Басиан, бил казал: «Добави също и *Maximos Geticos* вместо *Goticos*». Тези думи дълбоко се впили в сърцето на Басиан, както показало по-късно убийството на Пертинакс и не само на Пертинакс, а както беше казано по-горе и на мнозина други – на разни места и без всяко основание.“ Във връзка с това Дню Касий (*Epitome of book 78*. 12,5) казва: «Ако след убийството на Гета някой се осмеляваше да напише името на Гета или само да го прошепне, веднага го осъждаха на смърт.»

⁵⁴ Още от края на XIX век германските автори се отнасят с големи резерви спрямо идентифицирането на двете думи, като употребата им в еднакъв смисъл считат за неволна грешка у античните автори. От германските филолози и историци единствен Якоб Грим продължава до край да отстоява на своето твърдение, че гетите са били готи-германци още преди хилядолетия в Мала Азия и пише за това обширна студия, в която доказва също и че името на гота-германец Йордан в действителност е Йорнанд и произлиза от прагерманската дума, означаваща *глизан* – Jacob Grimm, *Über Jornandes*, в: *Philologische und Historische Abhandlungen der Königlichen Akademie der Wissenschaften zu Berlin*, Berlin, 1846, с. 1-59; същ., *Über Jornandes und die Geten*, в: същ., *Kleinere Schriften*, 1866, Bd. 3, с. 171-235, Repr. Berlin: Dümmler, 1965. И когато всички филолози и историци отхвърлят неговата теория, обиден той пише стихотворение в поетичния стил на Вилхел Буш, в което се възмущава от отрицателната оценка за неговия забележителен принос в германската филология, като заявява, че в такъв случай германците ще трябва да преименуват и своя най-велик поет Goethe в Gete: „Was truden in des Gothen mund / heisst in dem unsern treten; / erst that ich euch von Gothen kund, / nun rück ich auf mit Geten. / Doch wenn die glocken stürzen ein, / so wird geklopft am breite : / soll Gothe gleich kein Gothe sein, / war er vielleicht ein Gete.“ – *Zeitschrift für deutsches Altertum*, 6/1846, с. 548.

⁵⁵ Най-ново двуезично латино-германско издание: *Strabon Geographika*. Mit Übersetzung und Kommentar herausgegeben von Stefan Radt, Band 2, Buch V-VIII: Text und Übersetzung., Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2007.

⁵⁶ Вж. бел. 1.

⁵⁷ W. Vollgraff, *Inscriptions d'Argos*, в: *Bulletin de correspondance hellénique* 28/1904, с. 425: „...τήν κατὰ Γετῶν νεῖκη...“. В коментарите на сегашните историци често се твърди, че на триумфалната арка названието *getu* било погрешно написано вместо *duku* – вж.: Conrad Cichorius, *Die Reliefs der Trajanssäule*, Text 1-3, Tafeln 1-3, Berlin: Reimer, 1896-1900; *Trajan's column. A new edition of the Cichorius plates* by Fr. Lepper & Sh. Frere, Gloucester: Sutton, 1988; Felix Jascoby, *Die Fragmente der griechischer Historiker*, 3 *Geschichte von Städten und Völkern (Horographie und Ethnographie)*, Teil 3, C, *Autoren über einzelne Länder*, Bd. 1, Ägypten-Geten: Nr. 200, с. 626-627. От това излиза, че те знаят по-добре и от Траян, и от неговия полководец Марк Луций Крас срещу кого воювали римляните и кого са победили!

⁵⁸ Оригиналният гръцки текст и подробности за автора вж. във втория раздел на този сборник, *Урфил – Учителят на гетите*, с. 275

⁵⁹ Migne, *Patrologia Latina* 22,1 col. 870.

⁶⁰ *Готи и гети* (вж. бел. 2), с. 55 сл., 197 сл.

⁶¹ Текстът е по съкратения превод на акад. Д. Дечев в ЛИБИ I, с. 257-259. И тук, както при надписа на Траяновата арка и цитата от св. Йероним, е излишно да се подчертава, че епископът знаел добре кои са новопокръстените християни – но той знае и тяхното местно название, *беси*, което не транскрибира на гръцки във *визи* или *мизийци*, а още по-малко във „*вестготи*“.

⁶² 16, 2-3 – ЛИБИ I, с. 74. Срв. също останалите издания споменати в бел. 50.

⁶³ *Getae sunt Mysi, quos Sallustius a Lucullo dicit esse superatos* – Мавр Сервий Хонораций (Mauro Servii Honoratus), *Коментарии към Вергиловата Енеида (Servii Grammatici qui feruntur in Vergilii carmina commentarii*, rec. Georg Thilo et Hermann Hagen, Vol. 1. *Aeneidos librorum I-V commentarii*, Leipzig, 1881, Repr. Hildesheim: Olms, 1961), 7, 604.

⁶⁴ Фердо Шишич, *Летописът на Дуклянския презвитер и «готоманията» у сърбите и византийците*, с. 184-196.

⁶⁵ *Theophanis Chronographia*, rec. Carolus de Boor, Lipsiae: Teubner, 1883, с. 145. Срв. гръцкият текст в ГИБИ III, с. 233.

⁶⁶ „*Gothi et Getae, qui divinos libros in suae locutionis proprietatem transtulerunt, quorum adhuc monumenta, apud nonnullos habentur. Et fidelium fratrum relatione didicimus, apud quasdam Scytharum gentes, maxime Tomitanos, eadem locutione, divina hactenus celebrari officia*“.

⁶⁷ *The History of al-Tabarī (Ta'riḫh al-rusul wa'l-mulūk)*, edit. by Ehsan Yar-Shater, Volume XXXVIII, The return of the caliphate to Bagdad, translated and annotated by Franz Rosenthal, Albany, NY: State University of New York Pr., 1985 (Center for Iranian Studies, Columbia University: Bibliotheca Persica, SUNY series in Near Eastern studies, edit. Said Amir Arjomand), с. 31.

⁶⁸ Дмитрий Хоматиян, 27 юли, *Памет на св. наш отец архиепископ и чудотворец Климент, епископ на България в Охрид*, 1, в: Ал. Милев, *Гръцките жития на Климент Охридски. Увод, текст, превод и обяснителни бележки*, София: Издателство на БАН, 1966, с. 175.

⁶⁹ Паисий Хилендарски, *Славянобългарска история*. Под редакцията на Петър Динеков, София: Български писател, 1972, с. 57.

⁷⁰ Непълен списък на тези научни трудове, при това обхващащ почти само изданията на немски и английски език и по изключение и няколко на други езици, е даден в споменатата в този сборник на няколко пъти *Bibliographia gotica* на CD-ROM (вж. бел. 2 на с. 275). В него обаче не са включени многобройните дисертации и хабилитации на същата тема, след чиято успешна защита авторите им получават съответната научна степен, като се приравняват по този начин с носителите на същите научни степени в останалите области на науката – включително природните науки и богословието, което в голям брой страни продължава да се счита за първата и главна наука; а фактът, че в редица (други или дори същите) страни за науки се считат също марксизмът и дарвинизмът, основаващи се както богословието на вярата, а не на опита, показва действителното състояние на човешките знания в началото на третото хилядолетие.

⁷¹ За пример ще дам тук само бележката към текста на ЛИБИ IV/1981, с. 228, бел. 109, свързан именно с едното от трите „доказателства“ за германския произход на готите, *Пътеописанието на Вилхелм Рубрук*.

⁷² За пример само няколко заглавия от последната година: Катя Меламед, *Сребърната Библия на готите в Националния археологически музей*, в сп. Наука, бр. 6, 2007, с. 77-78; Доний К. Донеv, *Готическите фрагменти на Вулфила*, в: Евангелски вестник от 22 III 2007; Димитър Николов, *Българите са отчасти германци*, във в. Новинар, Брой 23, (4877) от 28 I 2008; проф. Румен Теофилов, *Сребърната библия – гордостта на Швеция*, във: в. Сега, съботна притурка от 15 XII 2007 и още много други. Там ще срещнем известия за „откриване на готски епископски център край аула на хан Омуртаг до с. Хан Крум“, за „готския произход на царския род Асенеvци“, за „готски прочит на Мадарския конник“, за „готски книжовници и светци в България – в това число и св. Сава“, а също и че нашите думи „снага“, „гердан“, „скала“, както и топонимите „Росица“, „Стряма“, „Видин“, „Годеч“, „Магура“ и дори „Рила“, „Шумен“, „Сливен“, „Плевен“ и „Тетевен“, били от германски произход. Ще срещнем, естествено, и вече многократно тиражираното твърдение, че „за образуването на българската народност трябва да имаме предвид като четвърта компонента германците“. Но ако тези сензационни новини ни се поднасят и от „именити“ автори с научни титли, надзърнем ли в интернетните форуми с гръмки названия като „Бойна слава“ и „БГ Наука“, ще бъдем още повече потресени от дилетантизма на анонимните автори с още по-звучни имена (pics), даващи в тях пълен простор на своето невежество и грандомания.

⁷³ Ето и тези два примера в техния пълен текст, тук възпроизведен според *Monumenta Germaniae Historica* AA. 8., Berlin, 1887, с. 230 и сл.:

Epistula V

Sidonius Syagrio suo salutem.

1. Cum sis consulis pronepos idque per virilem successionem (quamquam id ad causam subiciendam minus attinet), cum sis igitur e semine poetae, cui procul dubio statuas dederant litterae, si trabecae non dedissent (quod etiam nunc auctoris culta versibus verba testantur), a quo studia posterorum ne parum quidem, quippe in hac parte, degeneraverunt, immane narratu est, quantum stupeam sermonis te Germanici notitiam tanta facilitate rapuisse.

2. atqui pueritiam tuam competenter scholis liberalibus memini imbutam et saepenumero acriter eloquenterque declamasse coram oratore satis habeo compertum. atque haec cum ita sint, velim dicas, unde subito hauserunt pectora tua euphoniā gentis alienae, ut modo mihi post ferulas lectionis Maronianaе postque desudatam varicosi Arpinatis opulentiam loquacitatemque quasi de harilao vetere novus falco prorumpas?

3. aestimari minime potest, quanto mihi ceterisque sit risui, quotiens audio, quod te praesente formidet linguae suae facere barbarus barbarismum. adstupet tibi epistulas interpretanti curva Germanorum senectus et negotiis mutuis arbitrum te disceptatoremque desumit. novus Burgundionum Solon in legibus disserendis, novus Amphion in citharis, sed trichordibus, temperandis amaris frequentaris, expeteris oblectas, aligeris adhiberis, decernis audiris. et quamquam aequae corporibus ac sensu rigidi sint indolatilesque, amplectuntur in te pariter et discunt sermonem patrium, cor Latinum.

4. restat hoc unum, vir facetissime, ut nihilo segnius, vel cum vacabit, aliqued lectioni operae impendas custodiasque hoc, prout es elegantissimus, temperamentum, ut ista tibi lingua teneatur, ne ridearis, illa exerceatur, ut rideas. Vale.

Ad v. C. Catvllinvm

Quid me, etsi valeam, parare carmen
 Fescennicolae iubes Diones
 inter crinigeras situm catervas
 et Germanica verba susinentem
 laudantem tetrico subinde vultu
 quod Burgundio cantat esculentus,
 infundens acido comam butyro?
 vis dicam tibi, quid poema frangat?
 ex hoc barbaricis abacta plectris
 spernit senipedem stilum Thalia
 ex quo septipedes videt patronos.
 felices oculos tuos et aures
 felicemque libet vocare nasum
 cui non allia sordidaeque caepas
 ructant mano novo decem apparatus,
 quem non ut vetulum patris parentem
 nuticisque virum die nec orto
 tot tantique petunt simul gigantes,
 quot vix Alcinoi culina ferret.

Sed iam Musa tacet tenetque habenas
 paucis hendecasyllabis iocata,
 ne quisquam satiram vel hos vocaret.

⁷⁴ Този пътепис, *Voyage en Tartarie*, излиза във френски превод в сборника на Bergéron, *Voyages en Asie*, Paris: La Haye, 1735 и е посрещнат от германките изследователи с голям интерес; за него споменават още през първата половина на XVIII век мнозина автори, включително и английски, които издават и английски превод от латинския оригинал на части от текста в Кембридж в 1598 година (*The principal navigation*). Срв. също пълния английски превод: *William of Rubruck's Account of the Mongols* в интернет → <http://depts.washington.edu/silkroad/texts/rubruck.html>. Последно издание на немския превод: Wilhelm von Rubruck, *Beim Großkhan der Mongolen: 1253-1255*. Hrsg. von Hans Dieter Leicht, Lenningen: Erdmann, 2003.

⁷⁵ ЛИБИ IV/1985, с. 228. Българският превод е според изданието: *Récueil de voyages et de mémoires*, publié par la Société de Géographie de Paris, vol. IV, 1838, с. 213-336. На същия исторически извор е посветена и статията на М. Петрова, *Leben und Kultur der nördlichen nomadisierenden (sic) Viehzüchter nach Mitteilungen von Wilhelm de Rubruck* в: *Byzantinobulgarica* IV/1973, с. 121-143 – един от бисерите на българската марксистическа историография, който показва какво може да извлече една псевдонаука от такъв важен и за нашата история извор; при това тази статия е била предназначена за просвещаване на германския читател, макар и там да не се споменава нито дума за неговите мними прадеди, които фламандският автор бил срещнал в Крим.

⁷⁶ За тези изследвания вж.: Jožko Šavli/Matej Bor/Ivan Tomažič, *Veneti. First Builders of European Community. Tracing the History and Language of Early Ancestors of Slovans*, Wien: Editiones Veneti, 1996; Andres Pääbo, *The Veneti Traders of Early Europe, A New Approach to an Old Question – The Veneti and Ancient Europe From the Point of View of Trade and Commerce* → <http://www.paabo.ca/uirala/veneti.html> същ., *Handbook of the Veneti Language. A non-indo-european language*, интернетно издание → <http://www.paabo.ca/veneti/index.html>.

⁷⁷ Вж. сведенията на Приск за посещенията му при Атила – съкратен български превод на неговите *Откъси* (*Excerpta e Prisco*) в ГИБИ, I/1954: 10 Пътуването на Максимин, с. 103-119. В тези откъси много ценни са наблюденията на Приск. Така той не може да различи един грък от хуните – а нали според историците хуните били монголци? Приск пише също и че скитите си служили с два езика, готски и хунски, като само търговците от тях знаели латински, а малцина говорили гръцки; слугините бродирали ленени тъкани, с които украсявали *скитските* носии. Не помалко са интересни и имената, носени от хуните, чиято етимология ги свързва с нашия език, в който срещаме много от тях. И отново се сблъскваме с усърдието на редактора на българското издание на превода в ГИБИ, който „пояснява“ на читателя, че в текста на Приск „остроготите са назовани скити“ (вж. бел. 441 на с. 217).

⁷⁸ Вж. напр. статиите *Teutonen* от S. Zimmer в *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*, Bd. 36/2005, с. 368-369 и *Teutoni* от A. Franke в *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft*, Bd. V A, 1, Stuttgart, 1934, кол. 1172-1176.

⁷⁹ Плиний (Plinius) споменава само *гупони* като едно от племената, известни под събирателното име вандали/вандили: *Vandili quorum pars Burgudiones, Varinni, Charini, Gutones* (*Naturalis Historia* IV, 14).

⁸⁰ Клавдий Птолемей (Ptolemaios) при изреждането имената на южните съседи на ругите/рутиклените по Висла споменава заедно с бургундците, елвеоните и лугите някакви *дидуни* (Διδουνοι), които германските историци отъждествяват също с тевтоните (?!) – Γεωγραφικὴ Ὑφήγησις, II 11.

⁸¹ Такива твърдения, почиващи на конюнктурни обстоятелства, ще открием и у някои български учени, и туй беше вече посочено по-горе в тази студия, бел. 72, както и на много места в първия сборник *Готи и гети*.

⁸² Стр. 185-196.